

TARTALOM.

„Egy ismeretlen magyar Jakubinus és költőről.“
„Hajnalkák.“ (Közl. *Salvator Aronfalvi*. — „A fanyas
szőlő.“ — *Salvator Aronfalvi*. — *Pozsony*. — *Érde-
tel események Magyarországon.* — „Onokor Gergely fogásá-
ról.“ — *Károlyi Fülöp*. — „Károlyon Jánepa a kálv. széke-
lyaknál.“ — *Balogh István*. — „A dohány és a pipa, Adriától
Kínáig.“ — *Vámbéry Ármin*. — „Európai rabzolgák nők helye-
sége Egyiptomban.“ — „Egy hét története.“ — *V. E. M.* — „Ve-

gyes közlemények.“ — „Ujdonságok.“ — „Irodalom.“ —
„Szerkesztői fiúzetek.“
„Képek.“ — *Sziasich János*. — „Pozsony látképe.“ — Kép-
árus oláhok.“ (Közl. *Greguss J.*) — „Dunai képek.“ — „Szé-
nasszállítók.“ — „A bivalycsorda.“ — „Aldunai halászok.“ — „Ser-
tesek a Duna lapályain.“ — „A santa-oruzi templom Brazi-
liában.“

Ujdonságok.

„A hazánk a földi“ szöveg utolsó címét
még nem fejezték ki. Ehhez utal fel is van melle-
lét a szerzőről a munka a szerző megjegyzésé-
vel folytatása a következők vége.

—v— (Az országgyűlés előírásai) gr. Cziráky
János, a felsőház másodiknöke, és gr. Andrássy
József dec. 24. délután d. u. 1 órakor nyújták át ö-
nállólegesen, ki a küldöttség számára elküldött vála-
szolt magyar nyelven: „Az országban egy be-
gyűlt főrendek és képviselőknek inéni ányajtott
legelőzetosb fölterjesztésére válaszatot majdan
király leiratom utjan tudatni fogom. Biztosíták
küldöket addig is királyi kegyelmen és kegyel-
mességen felöl.“

—v— (Az uszora-területek már megkezdtek)
az osztrák örökös tartományokban. Ezt alkotma-
nyos uton nálunk is megtenni már nagyon ráfik
ferne, mert akkor akárhany lisztességes ember
maga kölcsönt 7—8 percent kamatra, míg most
a hito törvény dacára is — nem ritkán 30—40
száztofti veszett az iszantelen uszorások.

—v— (Ausztria és Franciaország közt a keres-
kedelmi szerződés) közeloik. Beust által köte-
vők meg A „Hon“ felcíműnek találja, hogy ezen
„de nobis sine nobis“ szerződésben még most
s kiegyenlítés küszöbén nincs csak egy szóval
sem megemlítve, miként az utólagosan mind a
magyar országgyűlés, mind az örökös tartomá-
nyok képviselői a elő fogva tartástal.

—v— (Egy város képviselői közlekedési kö-
szegény) kijelenté, hogy a magyar orvosok és
fogorvosok vizsgálók társulata jövő közgyűlésé-
helyén Piumet választaná, a fölött e város kimond-
ható felgyvendene.

—v— (Egy magyar honpolgár.) Most, midőn
a nemzetünk általanyosodék napirenden van,
még is van a magyar nemzet részéből egy
kevelet-panasz, melyben bizonyos népes hely-
ségeben a magyar honpolgárok kisse néhezte-
lődrésze a közlekedési társulatok endigéle német
amperitokot a német nyunkat a többek közt így
szól: „Ez a jövő 1867-iki „Hazánk“ a Kul-
túra“ lapján a közlekedési társulat német
mind ememet meg a nyelvem föltenni, mert ha-
tár a magyar nyelv a nyelv, de a magyar honnak a
nyelv a nyelv, a nyelv a magyar nyelv, legyen a
nyelv a nyelv. Ha a nyelv a nyelv, az érzes nem elszige-
letes a nyelv, hogy mindaz a nyelv, a nyelv a nyelv,
a nyelv a nyelv.“

—v— (Egy Ferencz királyonra) 12 hölgy di-
szakosok által lepta meg. Ezek mindegyike t. i.

nagvirágos kockás himzett, melyek összeállítva
pompa szőnyeget képeznek.

—v— (Közlök és társai a magyar legiót ille-
telleg) közlekedtek, hogy az ne oszlattassék föl,
— így írják ezt legalább Firenzéből. Az olasz
lapok kiemelik a magyar legió érdemeit, melyek-
ket az Sziciliában a brigantik ellen 1860 óta ki-
vívott.

—v— (A parisi világító lába szánt magyarországi)
műtársak egy része, nevezetesen a Magyaror-
szágban lakó festészek olajfestményei, jelenleg az
országos magy. képzőművészeti társulatban (Aka-
démia palotája) vannak kiállítva, Koljan 5-dikéig
látható.

—v— (Gabona-hámazó gépet talált föl) Mader-
spach János nevű hazánkfi. A maghámazó arány-
lag csekély árú s az mind vízi, mind gőzmalmok-
nál használható; a gabonát teljesen megtisztítja a
közte levő portól, szeméttől, polyvától s ezenkívül
tökéletesen lehámazza a búza- vagy rozsmagról
az azt borító finom hárttyát, vagyis a korpát s a
mag mindkét végén levő szálka- és csirafedőt, oly-
módon, hogy a lisztreszek teljesen épen maradnak
meg. Buda-Pesten évenként több millió mázsa
lisztet örölnek, s ha tekintetbe vesszük, hogy e
gép segítségével millió mázsa lisztnél 140,000
mázzsal többet nyerhetni, célszerűsége mindenki
előtt világos leend.

—v— (Gr. Széchenyi Ödön kis gőzcsón) a tulaj-
donossal együtt összesen tizenegyen utaznak Pá-
risba, s ezek közt Kecskeméty Aurél is, a hivata-
los „Sürgöny“ szerkesztője, mint az utazás leirója.
Az út Párisig négy hétre, vissza tíz napba kerül,
— ha az égiek másképp nem végeznek.

—v— (Az írói segélygyűletről) egy-egy lelkes
honfi s honleány néha csak megemlékezik. A múlt
évnegyedben Kövendi Ujfalvy Sándorné Erdélyből
600 s Petrik Sándor Komáromból 300 forint ha-
gyott végrendeletileg az intézet pénzalapja szá-
mára. E tekintetben az irodalomért s nemzeti mű-
velődésünkért buzgó művelt ügyvédek legtöbbet
tehemének, mint a kiket végrendeletek készítésé-
nél tanácsadóknak kérnek föl, s kik a jótékony
hagyományok rovatánál ez intézetbe is figyel-
meztethetnek a hagyományozókat.

—v— (Versengés két gőzhajó-társaság közt.) A
középdunai magyar gőzhajózási társulat még meg-
sem kezdé működését s a magyar pénzen iszonyuan
fölgazdagodott, s a Bécsben székelő osztrák szabá-
dalmozott dunagőzhajózási társaság ez ellen is
mindent elkövet. Így, mert Vác város a kövezett
parján a magyar s nem a német társulatnak
adott állomási helyet, ez utóbbi nem átalotta a

Második évi folyam.

52. szám.

December 30. 1866.

Egy ismeretlen magyar jakobinus és költőről.

Jáprai Spissich János, ős horvát-magyar nemes család sarja. — Elődje Túrmezőről 1600-ban jött az anyaországba. S. János 1745. március 28-dikán Sümeghen,

Zalamegyében született, s atyját, — ki Sopronmegyében főbíró volt, — korán elveszté; anyja — Forintos Kata, — másodsor Gyömörey Józsefhez menvén nőül, fia neveltetésével

nem sokat gondolt, úgy, hogy kénytelen volt 1761-ben Trencsénben, az akkor sem igen kedvelt jezsuiták társaságába lépni, s mint ez időben sokan mások, itt tett szert tágkörű ismereteire; szerzetesi 10 évi pályáján, a Jézus-társasága szokása szerint, mint növendékpap tanított Kőszegen, Gyöngyösön, Komáromban, s a zárdai életől 1771. ápril 25-kén vett búcsút, mint Grácban theológiát hallgató, mit az akkori Jézus-társaság

tartománynoka, Muszka Miklós által Nagy-Szombatban kiállított elbocsátó levél bizonyít.

Igen hihető, hogy a törvénytudományokat mint

jezsuita végezte, mert a szerzetből kilépte után pár évre — mely időközben valószínűleg ügyvédi szigorlatot is tett, —

1773-ban már mint zalai aljegyzőt találjuk, mely évi december 19-dikén Sümeghen házasságra lépett

Nagy-Mányai Koller Borbálával, kitől 8 fiu- és 8 lánygyermek született, azonban ezek közül csak kettő ért öreg kort; egy lánya, s most is élő fia, Sándor. Megyei hivatalában hamar emelkedett, mert II. József kormányra

Spissich János.

léptekor már Zala-megye főjegyzője volt, a mikor is hivatalától politikai elvei következtében visszavonult, semmi tetteleges segélyt sem nyújtván az ország alkotmányellenes rendezésében. De vissza-

vonulása nem soká tartott, a már ekkor jogképzettségéről szép hírből állót gróf Eltz hívta meg jogkormányzónak vukovári uradalmaiba, Szlavoniába, s ez időben felváltva részint zalai birtokán Kis-Görbön, részint Vukovárt lakott.

József császár halálával az alkotmány visszaállított, s az épen ekkor Vukovárt mulató Spissich is feljött megyéje alkotmányos rendezésére, illetőleg tisztválasztására, s Zala rendei a nemcsak mint kitünő törvénytudóst, de a válságos napokban fölsimert szilárd jellemű hazafit, egyhangulag első alispánná választották. — Az 1790. június 6-kán megnyílt országgyűlésen már mint megyéje képviselőjét találjuk, s mint ilyen, mindvégig az elsők közt küzdött a nemzet jogaiért, s különösen a valláskérdésben kortársai fölé emelkedett szellemmel vitázott, a miért némelyek haragját annyira magára ingerelte, hogy ezek halálaig nem szüntek meg őt üldözni. Ez időben több országgyűlési kiküldetésben — többnyire mint tollvivő — működött, s az 1792-iki országgyűlésen ismét ott találjuk, mint megyéje küldöttjét. — Ezen országgyűlés bevégezte után mind a hazára, mind Spissichre, nehéz napok következtek, t. i. I. Ferenc uralkodása, s itt ismét küzdve találjuk, mint Zala első alispánját, mint megyéje vezérét, a kormány alkotmány-sértő működése ellenében, s ez idő lehetett Spissich legnehezebb napjai egyike, mert fönt, mint megjegyzett, folytonosan kémek által volt körülvéve, s ezek elegenden találkoztak, mit egy, ez időbeli főmáradt saját levele is tanúsít.

Itt bent a kormány egyrésztől minden igyekezetét oda irányozta, hogy naponként egy-egy alkotmányos intézményétől foszsa meg a nemzetet, másrészt külről a francia forradalom által föléb-resztett szabad eszmék terjedését iparkodott gátolni, s ezek egyik terjesztőjének, irányójának a fölkentlelkű, szabadságvágyó Spissichet tartották, a minthogy Martinovics és társai befogatásakor Spissich ellen el lett az rendelve, a mitől — jó barátjai által idejekorán figyelmeztetve, félre vonult, s több hétig a ritkaerényű lelkes honleány-nál, Deák Gábornénál, hazánk mostani bölése, Deák Ferenc nagy-anyjánál lelt menhelyet, kinek kehidai erdeje és borháza nyújtott Spissichnek több hétig rejthelyet; így kikerülvén a vész első mérgét, s örökké nem bujdoshatván, előjött. Csakhamar azonban Budára idéztetett, homét négyhavi vizsgálati fogság után — nem bizonyulhatván reá a jakobinusokkal egyetértése, — szabadon bocsáttatott.

Egyik vész alig vonult el fölötte, már a másik

jött. A franciákkal 1796-ben kötött fegyverszünet alighogy megkötöttet, ismét ujult erővel támadták meg az osztrákokat, s midőn hazánk felé közeledtek, a határszéli megyékhez királyi rendelet küldetett a nép fölkeltésére; Spissich, mint Zala első alispánja, az erre hirdetett megyegyűlésen nyíltan a királyi rendelet ellen nyilatkozott, kifejtvén, hogy a franciák nem a magyar nép ellen fogtak fegyvert, de igen az osztrák császár ellen, s hogyha ennek tanult hadai nem képesek nekik ellent állni, mit tehet a fegyvertelen nép? És Zala-megye ápril 12-kén 1797-ben ez értelemben representált.

Spissich bátor fölléptével elleneinek fegyvert adott kezükbe maga ellen, mire a gyűlés több tagja ellen vizsgálat rendeltetett, melynek következtében Spissich nemcsak mint a királyi rendelet ellen szegülő, hanem mint ki a franciákkal titkosan levelező s velök egyetértés gyanújában levő, alispáni hivatalától megfosztatott, s bármi nyilvános hivatal viselésétől örökre eltiltaték, így szólván, ez értelemben az 1798. ápril 12-én kelt királyi rendelet.

Lesújtó volt a rendelet Spissichre, mert a közügytől, hazáért küzdő pályájától elvágatott, s hozzá a kormánynak folytonos alkotmány-sértő iránya, a jobb jövő közeli hajnalát nem sejtetve vele, azért visszavonultságában kevés jó barátja társaságában, honfibujába merülve, tudományosságából meritve erőt (beszért francia, olasz, német, latin és orosz nyelven) élte örömtelen napjait. Ez időben irta számos egyebeken kívül alábbi költeményét, mely nagy lelke borongó hangulatát híven tükrözi vissza.

E költemény címe: „*A jövő századnak*“, s épen a múlt század legutolsó napján készült. Szövegét, mert olvasóinkat annak fenkölt szelleme, a versek gyöngé technika mellett is bizonyára fogja érdekelni, — íme itt közöljük:

Vérengző fellegből látszatik derülni

Hajnalod, új század! s a világ hevülni

Nehéz szülésére váratlan dolgoknak;

De boldog leszen-é formájok azoknak?

Nem felelsz, s bennünket inkább hagysz kétségbe,

Hogy tovább is éljünk esaló reménységbe.

Vajjon felbontod-é jármit babonának,

Vagy emberét tovább szenteled igának,

Rá vonván szeméit kétségés egekre,

Hogy ne tekinthessen földi bilinesekre?

Látjuk-é felállni legigazb jussait,

S keményen beszulva súlyos kinzásait

Azemberiségnek, — ujult kezdetekben?

Vagy ezt tán érhetni csak a közepedben?

Kénkőves öbléből rettentő Vezúvnak

Mikor belső szelek a föld alatt fúvnak,

Csattanás hallatik Nápoly vidékébe
 S halvány félelem száll lakosi képébe ;
 Az irigylő szegény csak aranyhegyet lát,
 S rongy guba helyében hátán biborsubát ;
 Minden vallás véli, hogy fog uralkodni,
 S igaz egységréül nem kíván álmodni ;
 Kevés azok száma, kik feláldozással
 Bérré nem vágyódó gyors fáradozással
 Készek mindeneket közjóért megtenni
 S egy Epaminondást példájoknak venni.
 De bátor volnának, tán fére tétetnek,
 S kormányhoz hivatik maszlagja nemzetnek.
 Mit kell tehát tőled, — mondd meg, — reményleni,
 Uj század ! s jót fogsz-é reánk keríteni?
 Az elmúlt kezeted hogyan kecségtetett,
 S mégis reménységünk lám eltemettetett !
 Azért vitorláink még korán bontani,
 S bár rossz, a fentállót el nem kell rontani !

Spissich elvonulva a világtól, mint lombja vesztett fa, lelki fájdalmai alatt megtört, s 1804. april 25-kén húnyt el Kis-Görbön, egygyel szaporitván a nemzet alkotmányos szabadságáért kiszenvedetkek számát. Halálát Horváth Ádám mélyérzésű, hazafias s a cenzura által letiltott költeményben siratta s nagy Kazinczyknak benne egyik legjobb barátját és elvtársát gyászolta.

Spissich mint ember és hazafi ritka jellem, kitűnő szónok, kortársai közt elismert politikai tekintély, s jogismerete annyira közmondásos volt a hazában, hogy annak távol részeiből, sok szövevényes jogi kérdésben tanácsért hozzá fordultak, s ha másoknak nem sikerült, ő tisztára vezette a bonyolult kérdéseket.

H á f i z d a l a i b ó l.

— Perzsából. —

Mint sötétlő fürteid hó válladat,
 Bú lep engem, a szívem majd megszakad.
 Rám tekintél egykor az volt a bajom,
 Most meg az, hogy arcodat nem láthatom.

Hejh ! felém rég már az ág sem integet,
 Még a szellő sem susogja híredet ;
 Isten is megáldaná, ha szólana,
 Hátha még a tiéd lenne sohaja !

Én tudom csak, hogy mi az a szerelem,
 E világon ki sem szenved kivülem.
 Szemed fénye esalt hajadnak töribe,
 Azt követtem, így jutottam emyire.

Arcodat ha látom, élet az nekem,
 Hadd tekintsen rád utószor még szemem !
 Csalfaságod innen-onnan eltemet,
 . . . Érted éltem, áldom érte éltetemet ! —

Szilády Áron.

A f i n n y á s c s a l á d.

— Beszély. —

(Vége.)

Ez estére minden orrfintorgatás útja egyenesen be volt vágva. Kálmán megszakítás nélkül folytatta a szivarozást, s midőn bementek és Kálmán el akarta dobni a szivart: Evelina kisasszony biztatta, hogy csak szíjja tovább; sőt midőn a szivar (már bent a szobában!) egészen elégett: kérte, hogy gyujtson másikra — abból a szivartárcából.

Talán mióta a terem falai fenállanak (a házat Tarjalaky Pál ur ő nagysága építteté), először gomolygott benne dohányfüst; Kálmán teljes mértékben élt az engedelemmel, melyet Evelina kisasszony után Malvin néni s a mama is (bár nem kis csodálkozással) megadtak, és pompás bodorfüstököt eregetett. Evelina kisasszony úgy találta, hogy a füst nem épen elviselhetlen, sőt ha az ember hosszabban szagolja, még valami kellemes aromája is van, s utána így találták Malvin néni és a mama is.

A papának nem volt semmi szava, sőt Evelina kisasszony nem hagyott neki addig békét, míg ő

is rá nem gyujtott egy szivarra — abból a tárcából. Fialat tanuló korában próbálta a nagyságos ur suttyomban, akkor érzékenyen megbüntették miatta, azóta nem élt vele. Rágyujtott, és tapasztalta, hogy nem halt bele. Hősileg elszitta az egész szivart.

Ez a család vesztét érzi! Képzelné is alig lehet ezt!

— A dohány minőségétől függ! — mondá Kálmán.

És hosszú értekezést tartott a dohány különböző fajairól, művelési és kikészítési módjairól, a pácolásról és a trafikról.

Neki is van, mondá, kétszáz holdnyi dohányja: külön dohánykertészek kezelik. Igen nyereséges termény, ha beüti; a kormány megveszi jó áron. Jó volna azt urambátyámnak is termesztetni. Ritkán esalódik, a ki benne bizik; ha repce, buza fiaskót mond, a dohány szokta helyreütni.

A kormány aztán bepácolja, hanem úgy nem

jó pipából színi; a magyar ember nem is fanyalogdik rá, legfőlebb csak szivar dolgában, pipába már csak szüz dohányra tesz szert bármiképen. Csak jól el kell rejteni, mert monopolium van, s a fináncok igen finomszaglásu isten-teremtései.

Elmondott egy pár adomát, hogy mint csiptek rajta némely embert a fináncok; aztán másokat, hogy mint fogott ki némely ember a fináncokon. Mint forgattatta meg az egyszeri földbirtokos a buzáját fináncok által, titkosan bejelentve, hogy nagymennyiségű dohány van alatta, mire a fináncok dühösen feldúlták a garmadát, a földesurnak pedig csak ez kellett, mert a gabnája penészedni kezdett. Mint mentette meg a szegény asszony férje magyar dohányát, miközben ráült, míg a fináncok a házban kutattak.

Ez a szivar még semmi ahhoz képest, a milyen jó illata a magyar dohánynak van; legközelebb, ha megengedni méltóztatnak (sőt kéri, igen kíváncsiak rá! Ezt Evelina kisasszony mondta!) majd olyant fog bemutatni. Csak a kapa-dohány rosszszagu, de azt tisztességes uriember nem szí. A többiek mind jóillatu, gyenge dohányok: csetneki, verpeléti, kospallagi. Itt például a környéken verpeléti van elterjedve. Az urak mind azt színek. Igen finom, jó, könnyű dohány!

Seregeknek ura! Még sem sülyed el ez a ház? Hová lett Evelina kisasszony orrocskája, Malvin néni szívbaja, a mama idegei?

Oly jóízűen elhallgatták az ifju beszédét, mint mikor a poétákról, színházról és koncertekről beszélt. Adomáit megnevezték, s kérték, hogy legközelebb hozzon ama veszedelmes dologból: a magyar dohányból mutatóban és szíjja el itt az ő szobájukban!

Ez a család csakugyan vesztét érzi!

Kálmán boldogan távozott. Oldalzsebében ott volt a szívtartáca! Annak köszönheti mindezt! És arra az elköltözött kedves lélekre gondolt, a kinek földi burokja, gyöngéd ujjai e táca boritékát készíték. Az ő műve idézte elő, hogy e szép és jó kis teremtés, ez az Evelina kezd kigyógyulni finyásságból, affektáltságából. Még holta után is segít neki az az áldott, az a megsiratott lélek!

Arra az áldott, megsiratott lélekre gondolva, aludt el, és Evelinára gondolva ébredt föl. Gyászban szállott szemekre az álom, örömben repült el. A halottat az éltől csak egy éj, egy álom választá el! Vajjon nem így van-e igazán?

Evelina szemekre gondolt, a mint a megindultságtól nedvesen a drága tárcát nézték; a meghajtott tiszta sima homlokra; a kis finom orra... Hopp! az orral együtt észébe jutott a dohány és

pipa! Tegnap egy kissé elhamarkodva beszélt, mert bizony még pipája nem volt, nem szokván pipázni. Hanem azon könnyen lehetett segíteni. Írt egy pesti ismerősének, hogy küldjön Medectől egy szép kis magyaros pipát. Más napra itt lehetett, mert a faluk, a hol történetünk játszik, közel vannak a fővároshoz. Kiüzent egyik kertészéhez, hogy a legfinomabb dohányából adjon be, s előkereste emlékei közül a tárcának párját, egy kis gyöngyös dohányzacskót.

Még ifju tanuló korában kapta mindez emlékeket a feledhetlen lélektől. Akkor még élt, s ő pipázott és náluk volt kosztón a fővárosban. Ah, azok boldog idők voltak, midőn a feledhetlen élt, s ő pipázott és náluk volt kosztón!

Milyen szép is volt, milyen gyöngéd, milyen nemes, mint szerette őt, és meg kellett hálnia!

És ő drága emlékeit profán célokra használja! hogy utóvégre is egy kegyeletlen fogadást megnyerjen!!

Egy perere megdőbbsent, aztán szomoruan elmosolyodott és tovább töltötte a kis gyöngyös zacskót a dohánynyal, míg egészen tele lett. Akkor határozottan zsebébe dugta.

E perében ért talán meg szívében az elhatározás, hogy a fogadás megnyerésén kívül még más célra is fog törekedni; kigyógyít egy kedves, derék, jó teremtést félszeg gyöngéiből és aztán — feleségül veszi. A fogadás nagyon másodrendű helyre sülyedt alá. A feledhetlen bizonynyal áldólag fog lenézni reá a magasságos égből, ha szent emlékeit ilyen célra használja. Mert boldogságát mozditja elő. A mennyiben a feledhetlen, a százszor megsiratott nélkül boldogság lehet számára e földön!

A gyermekded, fiatal szíve első szerelme régen volt. Azóta évek multak el, munkában, szenvedésekben, szórakozásokban gazdag évek; hanem a férfi nem felejté el a gyermek szerelmét, soha. Ennek emléke, ennek gyászos-boldogító emléke tartá fen, midőn csüggedt, midőn a megpróbáltatások terhes ideje ráncszedett, mert bizonyára neki is voltak megpróbáltatásai. Ez nem engedé csüggedni, sülyedni honfi-bú, magzati bánat keservei alatt; ez nem engedé szívét megtörni, midőn mindent veszve hitt; ez adott neki erőt, hogy küzdjön, tűrjön, hívó és ártatlan maradjon a férfi, hogy méltó lehessen a gyermekhez. Ah, sok hálával tartozott amaz első szent szerelemnek! Mindig kegyelettel gondolt rá, és mindig gondolt rá.

Ha megnősül is, gondolni fog rá. Nemes, művelt, emelkedett lelkű nőt fog elvenni, a ki megérti őt és nem fog egy halott iránt féltékeny len-

ni, egy halott iránt, a kit ugyan mindig szeret, de a ki nincs többé a földön, hanem a menyországban. Ugy fogja őt tekinteni, mint özvegyembert! szeretni és tisztelni fogja a halott emlékét, mint egy testvérét! és a megdicsőült szellem velök fog lakni, megáldja őket és örülni fog boldogságuknak!

Nem állhatta meg, hogy mikor erre gondolt, ki ne vegye zsebéből a szivartárcát és dohányzacskót. Két nehéz köny cseppent reájok, s az ifju, a ki lánykérőbe indult, első kedvesére gondolt, a halottra, a feledhetlenre, keserves fájdalommal...

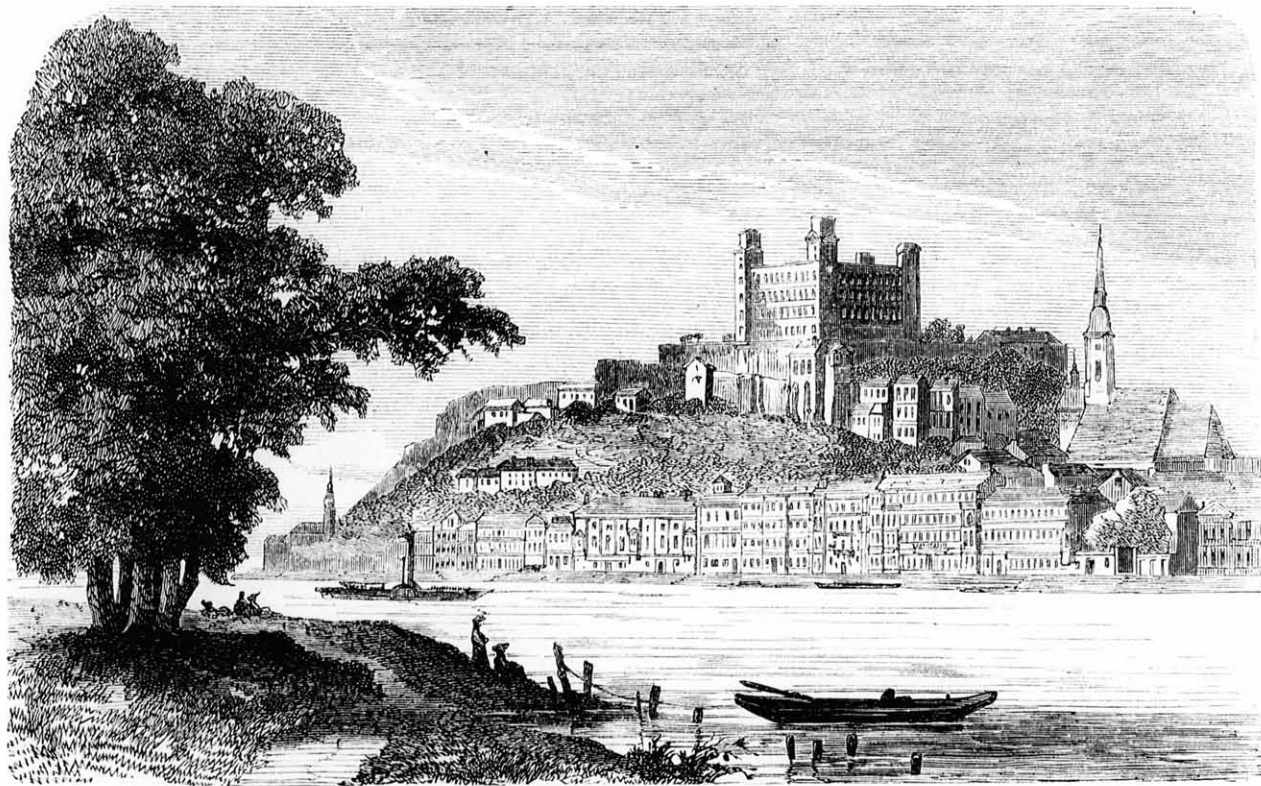
Másnap megérkezett a pipa; magyaros, bojtos, betyáros! Az ifju rágyújtott, felült a fakóra, s alig égett ki a pipa, már ott volt Tarjalakán.

kor az ember nagyon boldog, és a boldogság miatt sokat sírt.

Nem hagyott addig békét a papának, míg meg nem ígérte, hogy pipát fog venni, és rendes dohányos lesz.

A papa nagysokára megígérte, s Malvin néni és a mama (hihetetlen!) nagyon örültek neki.

Hanem Evelina kisasszonynak még sok leckén kellett átmennie! Kálmán átjárt naponként és oktatgatta. Ugy bánt vele, mint egy kis gyermekkel. Mindent újból kellett tanulnia, az élet legprózaibb körülményeit, a környezetet, melyben élt, mindent, mindent, hogy finnyás ne legyen. Kálmán tapintatos tanító volt. Mikor már jól megkinozta

Pozsony látképe. (Lásd szövegét a túloldalon)

Ilyen az élet! a halottak nyugosznak a földben, pokolban, mennyországban: mi pedig lóra ülünk, bojtos pipát dugunk szánkba, és megyünk — új szeretőt keresni!

Nem! ne legyünk kegyetlenek az élet iránt! Virág közül is mennyi elhervad, madár közül is mennyi elhull, egy darabig kesergik tán, hanem azért a többi tovább virul, tovább énekel!

A pipával való mutatvány gyönyörűen sikerült. Evelina kisasszony meghallgatta a dohányzacskó történetét is, meg aztán sok egyebet is. Az ifju hosszan beszélt vele, s mikor visszafelé tértek a kertből, a hol a valószínűleg nagyon érzékeny jelenet végbement, szeméi úgy ragyogtak, mint mi-

prózaival, gazdasszonykodással, háziaszszonysággal, a mi két különböző dolog: akkor megcsókolta a kezét, és mondott neki költői dolgokat. Beszélt vele irodalomról, művészetről is közbe-közbe, de csak úgy (hogy tárgyamhoz híven gazdászati hasonlattal éljek, ha némely *finnyás orroskát* mozgásba nem hoznék!) mint a szénát szokták a juhokkal etetni, mikor kevés van: szalmával vágják össze, szecskának. Irodalom és művészet borzasztón össze volt vágva prózaival, s a szegény kis báránynak, (lám, a hasonlat még költői is!) Evelina kisasszonynak, egymás kedvéért mind el kellett nyelnie.

Szorgalmas tanítvány volt. Alig mult el a két

hónapból hat hét, midőn Kálmán azzal állt elő nagyságos Tarjalaky Pál ur és nagyságos Tarjalaky Pálné asszonyság, szül. Rózsamály Hermína előtt, hogy minekutána Évike szive hajlandóságával boldogította, a szív hajlandósága mellé adják ráadásul kezét is!

Már akkor Evelina kisasszony Évike lett, levetkőzve a francia-szellemű növeldeben fölszedett ezerféle siralmas gyarlóságát, finnyáságát, álfimomságát, affektáltságát, melylyel hazakerülése idejében a szülői házat és szülőit kiforgatta eredeti lényükből, Malvin némit szívbjajra, anyját idegességre, s mindkettőjüket ájuldózásokra szoktatta, apjának kezébe adta a kölni-vizes üveget és komornyikká, finom, kézdörzsölő, ájulásoknál szaladgáló inassá tette saját házában. Melynél-fogva „papának és mamának“ szólította őket „édes apám és édes anyám“ helyett.

Az Evelina névvel mindez eltűnt, s a tarjalaki kastélyra új nap fénye világított.

Természetesen nem tagadták meg Évike kezét, midőn saját szája is szégyenkezve rávallott, hogy mi tagadás benne? bizony ezt a szívartárcás, dohányzaeskós ifjut szereti!

Kálmán kikérte, hogy az esküvőre néhány jó ismerőst meghihassa, s a többiek között megjelentek Boroslángi Kristóf urambátyám, a két Fekete, az egy Fejér, az egy Barna, az egy Zöld urak is. Bemutatta nekik jegyesét.

Nagyságos Tarjalaky Pál ur pedig keményen kezett fogott mindegyiköjökkel, pipával kínálta őket, s egy asztalra mutatott, a hol szilvórium és boros üvegek, poharak állottak, és egy tucat kártya hevert:

— Tessék uraim! A kinek mi tetszik! Hogy állanak a vetések?

És Évike nem fintorgatta az orrát, Malvin néinek nem lett semmiféle szív-, a mamának idegbaja, sőt igen megelégtülten mosolyogtak.

Az urak majd kövé váltak ijedt bámultukban.

— Csudát tettél! — mondá Kristóf ur Kálmánnak. — A két lovamat akár mindjárt kifogathatod!

— Azon vissziük haza a mennyasszonyt, bátyám. Formalitás kedvéért ime, ezennel felkérem násznagynak.

Kezet fogtak, megszorongatták egymás kezét és „biberunt magnum áldomás“, pipáztak, kártyáztak (mulatságból, kicsinyben, a hogy tisztességes ember szokott) és beszéltek a vetésekről, melyek akkor jobban állottak, mint a jelen gyászos esztendőben ezen a szegény Magyarországon.

S a tarjalaki kastély most is áll, hanem a *finnyás családunk*, mely benne lakott, csak története maradt meg a környéken és — e lapokon.

Major Béla.

P o z s o n y.

Most, midőn lapjainkban többször olvashatánk oly közleményeket, — melyek hála istennek nem egészen valók, — mintha királyaink ezen koronázási és országgyűléseinknek 1848-ig székhelye egészen elnemzetietlenednék, — olvasóinkat tán érdekelni fogja e városnak néhány vonásban festett multja.

Pozsony látképét, a magyar orvosok és természetvizsgálóknak ott tartott tavalyi közgyűlése alkalmából már 1865-dikei évfolyamában (az 553. lapon) közlé a „Hazánk“, mely kép a vasuti állomás magaslatáról, madártávlatból tünteti föl a regényes fekvésű várost, a szigeteket által megszakgatott Dunát és vidékét. Mostani képünk a várost dunai oldaláról tünteti föl, és pedig oly kedvező alakban, hogy Pest után, Linz mellett a Duna melletti városok legszebbikének látszik.

Pozsony nevét a rómaiaktól származtatják s azt hiszik, hogy a rómaiak alatt alapítójától: Pisonól Pisoniumnak, később Posoniumnak neveztetett. Régibb királyaink alatt — németajku

lakossága dacára — nevezetes határszéli vár volt a németek és csehok ellen. Szabad kir. várossá 1291-ben, III. Endre alatt lett s 1564. óta III. Nándort és I. Ferencet kivéve a magyar királyokat itt koronázták meg. A török hódoltság idején Pozsony volt az ország fővárosa, a kormányshéknak, az ország primásának lakhelye, a korona őrzési helye, s még nincs egy századja, hogy Pozsonyt tartották az ország legszebb és leggazdagabb városának, míg ma harmadrendű várossá süllyedt, úgy hogy kereskedelme, ipara, műveltségi mozgalmá és lakosai számára nézve számos más városunkat meghaladja. Nevezetes Pozsony a falai közt 1790-től 1848-ig tartott országgyűlésekről is, s tán nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy ezeknek Budápestre áttétele mély sebet ütött közéletén.

Pozsonynak nemcsak a régibb időkben, de a mostani században is volt a harcokban része, mert 1809-ben a franciák az ottani hídfőt négy hétig ostromolták, s ezalatt a város nagy részét összelőtték.

Pozsonynak egyik ékessége a képünkön is látható s többször leégett várkastélya, melyben 1815-ben az ide menekült II. Frigyes szász király családjával együtt tartózkodott. A poroszok az idén közvetlenül Pozsony kapui előtt voltak és csatáztak, s hogy a városba nem nyomultak be, ebben csak az időközben kötött fegyverszünet gátolta meg őket.

Nevezetes az, a mit egyik írónk 1830 táján Pozsonyról megjegyvez. „Olesó és mulatságos lévén benne az életmód, s a német örökös tartományok

és Bécs szomszédságáért sok előkelő lakik benne, többek közt 700 mágnás és nemes, s mintegy 300 penziós katonatiszt és 300 pap.“ Tehát már akkor — az országgyűlési ülészakokon kívül olyan Grác- vagy Linz-féle város lehetett; ma azonban a penziós katonatisztek még olesóbb városokat választanak tartózkodási helyeikül, mágnás pedig alig egy-kettő lakik benne, mióta főnemességünk nagy Széchenyink buzdítására az ország fővárosát igyekeztvén emelni, Bécsből s Pozsonyból legnagyobb részben Pestre költözött át.

Erdélyi képek.

VII.

Képfestő oláhok.

Ős fenyvesek közt vagyunk, járatlan, a világtól, a civilizációtól elzárt vadregényes vidékben.

Hiába keressük az emberi kultúra nyomait. Itt még minden azon nagyszerűségben pompázik, melyet csak a természet képes nyújtani, midőn egyszerű és mégis oly elragadó szépségében lép föl.

Az embernek darab ideig jól esik e táj. De csakhamar unalmassá válik az, s a komor esend, a regényes, de borzasztó vadonban el-elszorul keblünk.

Élő lényekkel itt csak ritkán találkozunk. S ezek is egy oly népfaj tagjai, melynek nyomora számalommal tölt el.

Ily nép lakja e tájat, melyet nyugati havasok neve alatt ismernek Erdélyben, s melynek némely szépsége, sajátága, valamint népe is egy részben már ismertette vala — e sorok írója által — e lapban is.

— Az e tájon lakó oláh népnek kereset-forrásai igen csekélyek, igen silányak, s ezek közt főbbsé a cseber- meg fenyőfából edénykészítés, a szénégetés, szurokkészítés stb., meg a képfestés.

Zarándban s a Vulkán-hegy táján, a járatlan hegyek, vagy elzárt völgyekben lakó oláhok egész falustól foglalkoznak azzal, hogy üvegre irtóztató alakokat mázolnak s aztán elindulnak, azokat eladni a nyugati havasok más istenfélő lakosainak. A jámborok nem bírják felfogni, hogy a kiket ők össze-vissza esókolnak, minden egyebek, csak nem emberi alakok.

A kik megfordulnak néha a nyugati havasokban, gyakran találkozhatnak egész csoport oláhval, kik hátukon ily képeket cipelnek faluról falura, eladás végett, bebarangolva még Brassó és Szeben környékét is.

És a ki megfordult valaha egy-egy falusi oláh templomban, alig hiszem, hogy a szentek groteszk alakjai, a szent irás jeleneteinek primitív felfogása s még gyarlóbb kivitele, a kirívó színű mázolások, melyek a templom legsötétebb fülkéjében kis helyet sem hagynak tisztán, — mosolyra nem készítenék.

Én itt nem tekintem a vallási szempontot s csak azt emeltem ki, mily gyarló az ily oláh művészek, képfestők felfogása. **Lukács Béla.**

Czuczor Gergely fogságáról.

Czuczor egyik anekdotájával kezdem.

A régi táblabírák egyike valami installacionális diszobédre volt hivatalos. A vendégsereg körülülé a gazdagon megrakott asztalt, melyen négy-ötfelekisebb nagyobb pohár állt minden meghívott előtt. Minduntalan más bort töltögetett a eseléség a poharkák valamelyikébe, de a mi táblabíránk e tábla rendjével még sem vala megelégedve, neki ez a esipkedés nem volt ingyére, ő maga előtt sze-

rette volna látni az „extra bort“ s azért az egyik poharába töltögető inashoz így szólt:

— Öcsém! ne aprózd, hanem tedd előm, a mit nekem szánt urad, majd megiszom.

Vas Gereben egyik lapban irt Czuczor Gergelyről. Érdeklél olvasám cikkeit, de mégis így szerettem volna szólani hozzá: Vas Gereben uram! ne aprózza, hanem a mit nekünk, olvasóknak szánt Czuczorról, találja ki egyszerre, majd olvassuk

Most meg azt szeretném, ha folytatná, pedig nem folytatja.

Mióta Vas Gereben hallgat, hónapok multak el.

Talán nem szándékszik többet írni Czuczorról: irok tehát én; mert hogy én is jegyezgettem föl egyet-mást hazánk e kitünő emberéről, gyaníthaták olvasóink gyermekéveiről közlött jegyzeteimből.

Gereben. Irmodora olyan eredeti magyar, hogy nem tudom, ki fordíthatná cikkeit, teszem azt németre, vagy más nyelvre.“

Ennyi dicséret után talán meg sem kellene érintenem azt, hogy (Czuczor állítása szerint) „Vas Gerebennek nem minden szava biblia“; de azért ha Czuczor asztalomon „Népbarát“-ot talált, Vas Gereben cikkét még is elolvasá, mert stylusában

Képarus oláhok. (Nemes Ö. eredetije után Greguss J. Szövege a 829. lapoa.)

Mielőtt tüzetesebben szolanék Czuczor fogságáról, szabadjon őszinte vallomást tennem.

Amnyi igaz, hogy Vas Gereben tolla az enyémnél jobban „kanyarította“ volna ki a megirándókat: mert ő, ha nem is költő, azért mégis *nagy poéta*; és az igazat megvallva, Czuczor akárhányszor mondá: „Nincs az országban író, ki a nép ajkáról jobban el tudná lesni a szót, mint Vas

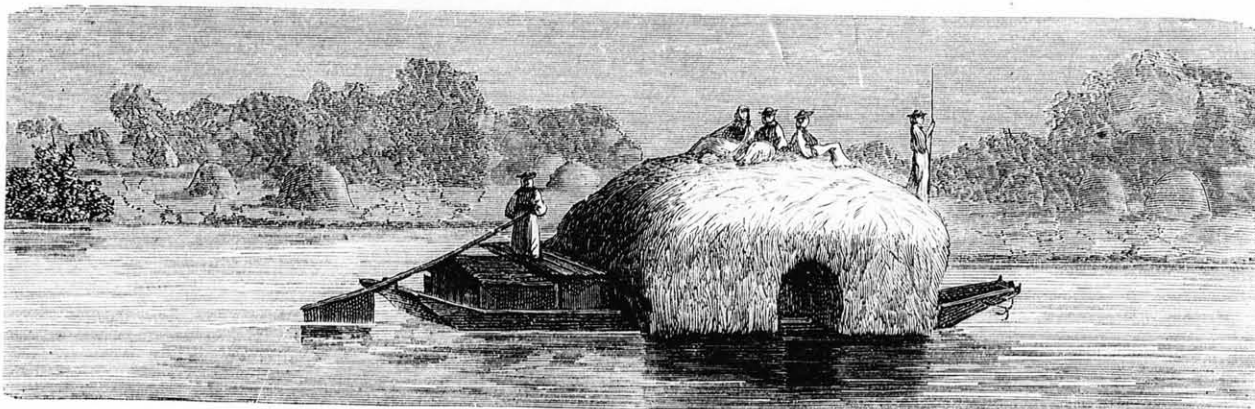
gyönyörködött, élvezetet talált.

E kitérés után keressük föl Czuczort.

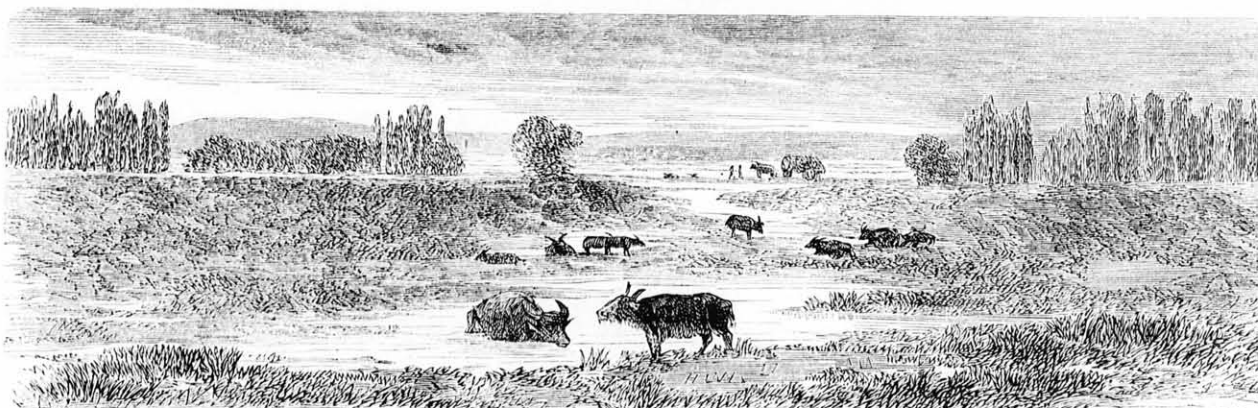
Czuczor 1848-ban Vörösmartyval népiskolák számára nyelvtant adott ki. Az alkotmányos kormánytól díj fejében mindenik 1500 frtot kapott külön-külön.

Ezen összegből Czuczor ugyanazévi májusban a magyar kormánynak 600 frtot kölcsönzött 1 évre.

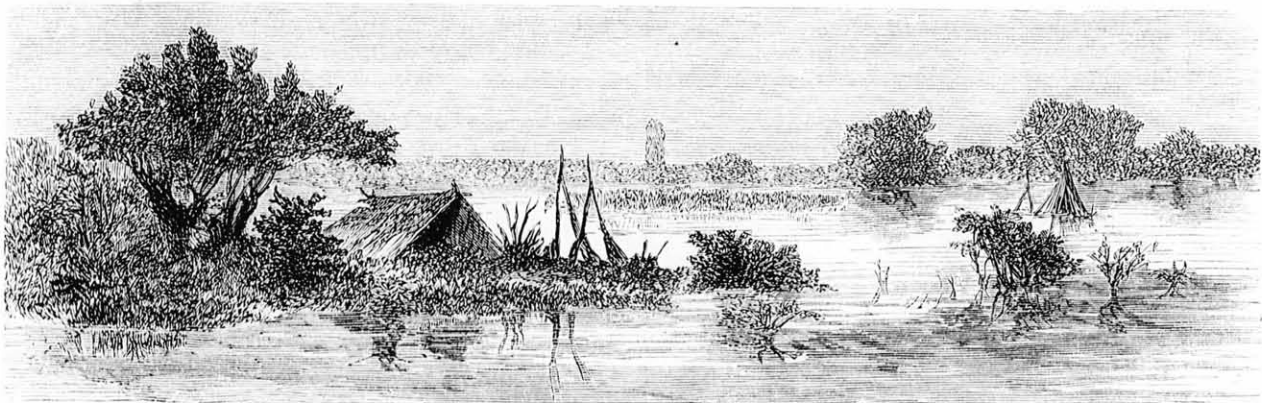
Dunai képek. (Lásd a „Vegyes Közleményeket.“)

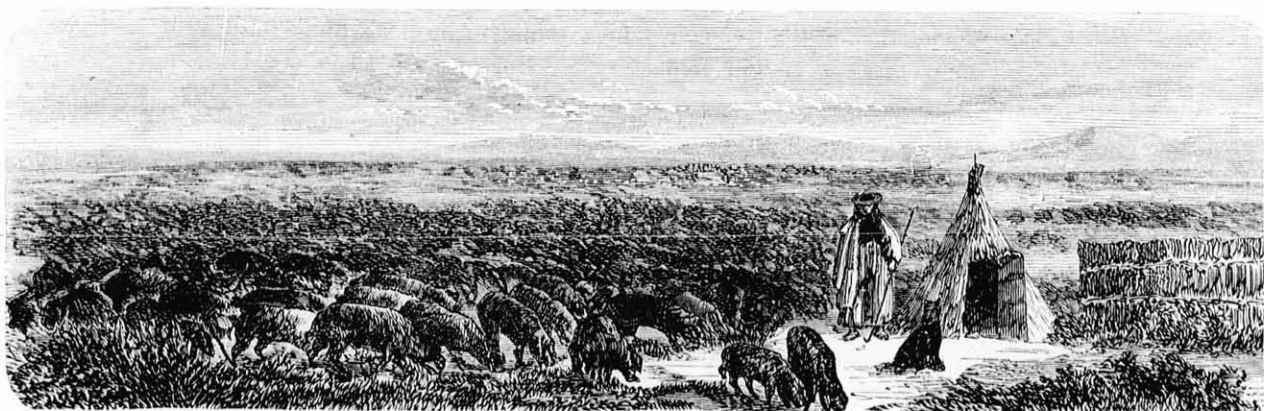
A szénaszállító.

A bivalyesorda.

A Dunai halászsok.

Sertések a Duna lapályán.

1848-ban megjelent tőle a „Riadó“ című harci dal, mely szabadságába került.

1849. január elején bevonult az osztrák sereg Buda-Pestre; nyomban utána Czuczort fogolylyá tették, és Budán 4 hónapon át zárva tartották. Itt egy ideig *Spitzig Ignác* nevű zsidóval (nem a Bolond Miska Spitzig Itzigjével) volt elzárva ugyanazon szobában. Spitzignek nem levén evőeszköze és pohara, néhány napig Czuczorét használták közösen.

Czuczor társaságban finom élceivel, talpraesett megjegyzéseivel, eredeti anekdotáival mulatott és mulattatott, a nélkül, hogy fel akart volna tenni. Pedig ha humoros eszével játszani kezdett, hozzám simultunk, körülálltuk, és a nélkül, hogy gyaníthatta vagy akarta volna, a társaság központjává lett.

Czuczor kártyázásban vagy más társas játékban nem vett részt, de Budán, fogsága alatt, a Józsefkaszárnyában, unalmában mégis megtanult egy kártyajátékot, az *unalmasdit*; ő a *passience*-ot nevezte így, s azon kérdésekre (1864 végén), azóta játszom-e az unalmasdit? mosolyogva felel: „Játszom néha ebéd vagy vacsora után. Mikor nincs kedvem gondolkodni, és ki sem lehet menni, olykor egy fél órát agyonütök vele.“

1849. május második felében Görgey bevette Buda várát. Czuczor most kiszabadult, és 600 forintnyi kölcsönét — letelvén éppen az egy év — a kormánytól visszakapta, természetesen: magyar bankókban; ezeket egyik barátja még jókor váltá be osztrák bankjegyekért. 300 ftért egyet-mást vásárolt s maradt 300 ftja.

Hogy mikor fogták be újra, azt nem mondhatom meg, mert a napra 1856 körül ő maga sem emlékezett vissza, de annyi bizonyos, hogy 1850. ápril közepe táján vitték Kufsteinba. Azt is tudom, hogy a ráitélt 6 év helyett 13 hónapig tartott várfogsága, mert 1851. május 22-én szabadon bocsátották.

Mielőtt fogsági életéről szólanék, szabadjon egy tréfás esetet közbe szőnöm, mely Kufstein felé való útjában adta elő magát.

Frankenmarkban megborotváltatá magát. Borbélyának életlen kése levén, nagyon megkínózta, miért így szóla két magyar bajtársához: „Ejnye, de megnyuz ez a koszvakaró,“ azt hívén, hogy a borbély nem érti őt. De mennyire esodálkozott Czuczor, midőn a „*müttét*“ után azt mondja borbély: „Alázatos szolgálja főtisztelendő ur!“ persze magyarul. *Hát tud ön magyarul?* kérdé Czuczor.

Hogyne tudnék, — volt a felelet; — hisz' somogymegyői vagyok.

A vége az volt, mondá Czuczor, hogy a *rossz* borotválásért *jó* borraivalót kellett adnom.

Kufsteini fogságában eleinte vasban járt és más politikai foglyokkal ugyanazon szobában lakott.

Felvilágosodott elméjű és szabadröptű hősünknek a vas, mely kezét lábát terhelé, nem tetszett; de ki hinné, ha saját ajkáról nem hallottam volna, hogy a békónál is nagyobb terhére vala azon körülmény, hogy egy ideig másokkal vala kénytelen ugyanazon szobában lakni?

Ha elvontan tekintjük Czuczornak ezen, különeködéssel határos kívánságát, mely szerint szenvedő társaitól elkülönítve, külön szobában óhajta hatévi várfogsága kinos napjait eltölteni, — valóban esodálkozunk kellene, ha ennek is nem adta volna okát.

Megengedem, — ugymond, — hogy a közös lakásnak meg lehetnek a maga előnyei, ha egytermészetű emberek kerülnek össze. De nekem nem való. Hogy én másnak kedvéért akkor *mullassak*, mikor gondolkodni vagy dolgozni akarok; ébren legyek, mikor aludni szeretnék; ne pipázzam, ha izlik, mert másnak fejfájása van; szomorodjam, mikor jó kedvem van; ne sétáljak, mert más nyugodni vagy aludni akar: ezzel nem tudtam megbarátkozni. Én független szeretek lenni, s az is voltam — a mennyire lehetett — még fogságomban is.

Talán folytatom máskor, hanem most befejezem; mert ha érdekes volt e közleményem, akkor ennyi is elég egyszerre; jobb ha az olvasó rövidnek, mintsem ha hosszúnak találja; ha pedig unalmas, akkor már ez is sok volt.

Kurtz Vilmos.

Karácson ünnepe a kath. székelyeknél.

Karácson napján az egész keresztény világ Kristus születésének ünnepét üli. De valamint a vallásfelekezetek különfélesége szerint egymástól különböző szertartások között: úgy az egyes népfajok is sajátos, egymástól eltérő szoká-

sok hozzájárultával ünneplik meg. Alig hiszem, hogy lenne nép, mely eredetibb szokásokkal élne ez alkalommal, mint a székely.

Már az ünnepeket megelőző napokon összegyűl a vidám ifjuság, énekeket és verseket tanulandó,

vagy a már évek előtt megtanultakat feljuttani, hogy azokkal, ha az ünnep eljő, rokonaik, ismerőseik üdvözlésére menjenek.

S míg ezekkel és több effélekkel foglalkoznak, beköszönt az ohajtva várt karácson, melynek előestéjén egy ifju sem tér az álomra, hanem összegyűlve ártatlan beszélgetések és éneklések között várják a harangozást az éjféli misére.

Ki egy ilyen gyülekezetet lát, önkénytelenül is az ókori jámboroknak Jézus születését váró gyülekezete jut eszébe, kik szent elmékedések közt várak a szabadítót. Végre megkondul a harang és az egész gyűlés illedelmes csend között távozik haza, övéinek is hírül adni, hogy már harangoztak egyet.

De mielőtt ezt tenné, patak- vagy kutból merített vizet visz a házba, melyet „aranyos viznek“ neveznek. Ezzel mindnyájan megmosdanak, és isznak is belőle, és bármily számos legyen is a család, a csecsemők és egy felnőtt kivételével, ki az említettekre és a házra ügyel föl, — mind elmennek a templomba, mely különösen ekkor zsufolásig telik meg.

Nem kísérlem meg leírni az itt végbemenő buzgólkodást: helyette csak annyit említek, hogy e nép, mely oly nehezen hagyta el ősi pogány hitét, most ép oly túlárado szeretettel ragaszkodik az üdvözítő tanaihoz, s a mely lelkesültséggel állá körül a táltosok áldozat-máglyáját, most ép oly hívő áhitattal borul oltára zsámolyához a legszentebbek.

Az ájtatosság végeztével örömsugáros arccal térnek tüzhelyeikre, hol egymás iránti sok jó kívánatok közt poharat ürítve költenek el néhány falatot, mit némely helytt „Maria radinájának“ neveznek.

Ezen ünnepeken senki sem ismerné fel az oly sok nyomor és inségtől sújtott szegény székely népet, oly tisztán és csinosan, e mellett jó móddal öltözik, s oly annyira derült, vidám mindenik. Elmondhatni, hogy valódi örömnappja ez, nemcsak az egyháznak, de a most is annyit nélkülöző székelynek is. De örömnappja ez legkivált az ifjuságnak, mely ekkor minden óráját — kivéve a templomozás idejét — az utcán és a patakok jégén tölti, hol a legnagyobb élvezetek közt kopatja szánkóit és csáklyáit.

Örömük és élvezetüket fokozza a Jézus születését előadó sajtáságos játék szemlélete, melyet Betlehemnek neveznek. Ilyen játékokat az árpád-házi királyok alatt is látunk ezen és más ünnepek alkalmával szerepelni, miket a történet „misteriumok“-nak nevez. Ezen játékoknál, miként a

szini előadásnál, több személy szerepel; némelykor 11, de legszokottabban 8, u. m. 1. Herodes király, ki rangjához illően, lehető legfényesebben van öltözködve, karddal oldalán. 2. Herodesnek apródja kardosan és egészen huszárosan öltözve, még a cifra tarsolyt sem hagyva el. 3. Szt. József öszült bajusz és szakállal, szegényesen, palásttal válla körül. 4. Mária egészen fehér ruhában. 5. A pásztoroknak Jézus születését hirdető angyal, szintén fehér női ruhában, fején virágkoszorúval. 6. A kis Jézus imádására jött három pásztor, kettő bozontos ősz szakál és bajuszszal ellátott jelmezben, s a harmadik ezek nélküliben, teljesen pásztornak öltözve, botokkal kezeikben. Érdekesnek tartanám az egész játék rhythmusos szövegét leírni, de az igen hosszas lévén, hely szűke miatt csak a cselekmény jelentékenyebb mozzanatát érintem.

Miután a „szállás kérő“ hírül hozta, hogy e vagy ama gazda szívesen látja, Herodes — a többi kívül hagyva — szolgálójával bemegy a házba, s ott egymással beszélgetnek, mialatt a kinmaradtak zörgetnek az ajtón és bebozsátást nyerve, bemennek ők is, s a király előtt szállásért esedeznek egy éjszakára. De a király szíve kemény, s csak sok rimázkodás és panaszra enged. Ekkor egy kis épületalaku deszkaalkotmányt tesznek az asztalra, mely az istálót ábrázolja, és a pásztorok a góe köré vonulnak. Mária párbeszédet kezd Józseffel, melynek tárgya a mostoha körülmények fölötti gyöngéd panasz és egymás vigasztalása. Ez alatt megjelenik az angyal az alvó pásztoroknál s nekik Jézus születését jelenti, kik ezen egyelőre kétkednek, de miután álmaikat és egyéb jelenséget mind erre értelmeznék, egymást biztatva fölkészülnek és megjelennek Mária előtt, ki alvó kisededét nyájas szavakkal ébreszti s a pásztorok térdborulva énekelnek és üdvözlésekkel dicsőítik. Végre ajándékaikat benyújtva, félrebb vonulva, örömlükben táncolnak s a gazdától utavalót kérve elindulnak. Most a királyi apród megköszöni a szállást s mindnyájan eltávoznak, más helyeken is játszani. A játék folyamata alatt az ünnepélyes csendet csak a szereplők beszéde szakítja meg, mindnyájan oly csenddel nézik és hallgatják azt, pedig a falu mindkét nemű ifjuságából feles szám gyűl össze, a házról házra járó játékosokat kísérve.

Igy mulat a székely nép ezen ünnepeken, de főszerepet az ifjuság viszen, mely öröme ne továbbját csak az est megjöttével éri el, midőn fentebb érintett terveiket sietnek végrehajtani. Csend és illedelem közt mennek egyszerre csak

1848-ban megjelent tőle a „Riadó“ című harci dal, mely szabadságába került.

1849. január elején bevonult az osztrák sereg Buda-Pestre; nyomban utána Czuczort fogolylyá tették, és Budán 4 hónapon át zárva tartották. Itt egy ideig *Spitzig Iguic* nevű zsidóval (nem a Bolond Miska Spitzig Itzigjével) volt elzárva ugyanazon szobában. Spitzignek nem lévén evőeszköze és pohara, néhány napig Czuczorét használták közösen.

Czuczor társaságban finom éleccel, talpraesett megjegyzéseivel, eredeti anekdotáival mulatott és mulattatott, a nélkül, hogy fel akart volna tenni. Pedig ha humoros eszével játszani kezdett, hozzásimultunk, körülálltuk, és a nélkül, hogy gyaníthatta vagy akarta volna, a társaság központjává lett.

Czuczor kártyázásban vagy más társas játékban nem vett részt, de Budán, fogsága alatt, a Józsefkaszárnyában, unalmában mégis megtanult egy kártyajátékot, az *unalmasdit*; ő a *passience*-ot nevezte így, s azon kérdésemre (1864 végén), azóta játsz-e az unalmasdit? mosolyogva felelé: „Játszom néha ebéd vagy vacsora után. Mikor nincs kedvem gondolkodni, és ki sem lehet menni, olykor egy fél órát agyonütök vele.“

1849. május második felében Görgey bevette Buda várát. Czuczor most kiszabadult, és 600 forintnyi kölesönét — letelvén épen az egy év — a kormánytól visszakapta, természetesen: magyar bankókban; ezeket egyik barátja még jókor váltá be osztrák bankjegyekért. 300 ftért egyet-mást vásárolt s maradt 300 ftja.

Hogy mikor fogták be újra, azt nem mondhatom meg, mert a napra 1856 körül ő maga, sem emlékezett vissza, de annyi bizonyos, hogy 1850. ápril közepe táján vitték Kufsteinba. Azt is tudom, hogy a ráitélt 6 év helyett 13 hónapig tartott várfogsága, mert 1851. május 22-én szabadon bocsátották.

Mielőtt fogsági életéről szólnék, szabadjon egy tréfás esetet közbe szőnöm, mely Kufstein felé való útjában adta elő magát.

Frankenmarkban megborotváltatá magát. Borbélyának életlen kése lévén, nagyon megkínozta, miért így szóla két magyar bajtársához: „Ejnye, de megnyuz ez a koszvakaró,“ azt hívén, hogy a borbély nem érti őt. De mennyire esodálkozott Czuczor, midőn a „*müttét*“ után azt mondja borbély: „Alázatos szolgája főtisztelendő ur!“ persze magyarul. *Hát tud ön magyarul?* kérdé Czuczor.

Hogyne tudnék, — volt a felelet; — hisz' somogyemegeyi vagyok.

A vége az volt, mondá Czuczor, hogy a borotválásért jó borraivalót kellett adnom.

Kufsteini fogságában eleinte vasban járt és más politikai foglyokkal ugyanazon szobában lakott.

Felvilágosodott elméjü és szabadröptü hősiünknek a vas, mely kezét lábát terhelé, nem tetszett; de ki hinné, ha saját ajkáról nem hallottam volna, hogy a békónál is nagyobb terhére vala azon körülmény, hogy egy ideig másokkal vala kénytelen ugyanazon szobában lakni?

Ha elvontan tekintjük Czuczornak ezen, különcökéssel határos kívánságát, mely szerint szenvedő társaitól elkülönítve, külön szobában óhajta hatévi várfogsága kínos napjait eltölteni, — valóban esodálkozunk kellene, ha ennek is nem adta volna okát.

Megengedem, — ugymond, — hogy a közös lakásnak meg lehetnek a maga előnyei, ha egytermészetü emberek kerülnek össze. De nekem nem való. Hogy én másnak kedvéért akkor *mulassak*, mikor gondolkodni vagy dolgozni akarok; ébren legyek, mikor aludni szeretnék; ne pipázsam, ha izlik, mert másnak fejfájása van; szomorodjam, mikor jó kedvem van; ne sétáljak, mert más nyugodni vagy aludni akar: ezzel nem tudtam megbarátkozni. Én független szeretek lenni, s az is voltam — a mennyire lehetett — még fogságomban is.

Talán folytatom máskor, hanem most befejezem; mert ha érdekes volt e közleményem, akkor ennyi is elég egyszerre; jobb ha az olvasó rövidnek, mintsem ha hosszúnak találja; ha pedig unalmas, akkor már ez is sok volt.

Kurtz Vilmos.

Karácson ünnepe a kath. székelyeknél.

Karácson napján az egész keresztény világ Kristus születésének ünnepét üli. De valamint a vallásfelekezetek különfélesége szerint egymástól különböző szertartások között: úgy az egyes népfajok is sajátos, egymástól eltérő szoká-

sok hozzájárultával ünneplik meg. Alig hiszem, hogy lenne nép, mely eredetibb szokásokkal élne ez alkalommal, mint a székely.

Már az ünnepeket megelőző napokon összegyűl a vidám ifjuság, énekeket és verseket tanulandó,

vagy a már évek előtt megtanultakat felújítani, hogy azokkal, ha az ünnep eljő, rokonaik, ismerőseik üdvözlésére menjenek.

S míg ezekkel és több effélekkel foglalkoznak, beköszönt az ohajtva várt karácson, melynek előestéjén egy ifju sem tér az álomra, hanem összegyűlve ártatlan beszélgetések és éneklések között várják a harangozást az éjféli misére.

Ki egy ilyen gyülekezetet lát, önkénytelenül is az ókori jámboroknak Jézus születését váró gyülekezete jut eszébe, kik szent elmélkedések közt várak a szabadítót. Végre megkondul a harang és az egész gyűlés illedelmes csend között távozik haza, övéinek is hírül adni, hogy már harangoztak egyet.

De mielőtt ezt tenné, patak- vagy kutból merített vizet visz a házba, melyet „aranyos viznek“ neveznek. Ezzel mindnyájan megmosdanak, és isznak is belőle, és bármily számos legyen is a család, a csecsemők és egy felnőtt kivételével, ki az említettekre és a házra ügyel föl, — mind elmennek a templomba, mely különösen ekkor zsufolásig telik meg.

Nem kísérel meg leírni az itt végbemenő buzgólkodást: helyette csak annyit említek, hogy a nép, mely oly nehezen hagyta el ősi pogány hitét, most ép oly túláradó szeretettel ragaszkodik az üdvözítő tanaihoz, s a mely lelkesültséggel állá körül a táltosok áldozat-máglyáját, most ép oly hívő áhitattal borul oltára zsámolyához a legszentebbek.

Az ájtatosság végeztével örömsugáros arccal térnek tüzhelyeikre, hol egymás iránti sok jó kívánatok közt poharat ürítve költenek el néhány falatot, mit némely helytt „Maria radinájának“ neveznek.

Ezen ünnepeken senki sem ismerné fel az oly sok nyomor és inségtől sujtott szegény székely népet, oly tisztán és csinosan, e mellett jó móddal öltözik, s oly annyira derült, vidám mindenik. Elmondhatni, hogy valódi örömnappja ez, nemesak az egyháznak, de a most is annyit nélkülöző székelynek is. De örömnappja ez legkivált az ifjuságnak, mely ekkor minden óráját — kivéve a templomozás idejét — az utcán és a patakok jegén tölti, hol a legnagyobb élvezetek közt kopatja szánkóit és csáklóit.

Örömük és élvezetüket fokozza a Jézus születését előadó sajtáságos játék szemlélete, melyet betlehemnek neveznek. Ilyen játékokat az árpád-házi királyok alatt is látunk ezen és más ünnepek alkalmával szerepelni, miket a történet „misteriumok“-nak nevez. Ezen játékoknál, miként a

szini előadásnál, több személy szerepel; némelykor 11, de legszokottabban 8, u. m. 1. Herodes király, ki rangjához illően, lehető legfényesebben van öltözködve, karddal oldalán. 2. Herodesnek apródja kardosan és egészen huszárosan öltözve, még a cifra tarsolyt sem hagyva el. 3. Szt. József öszült bajusz és szakállal, szegényesen, palásttal válla körül. 4. Mária egészen fehér ruhában. 5. A pásztoroknak Jézus születését hirdető angyal, szintén fehér női ruhában, fején virágkoszorúval. 6. A kis Jézus imáadására jött három pásztor, kettő bozontos ősz szakál és bajusszal ellátott jelmezben, s a harmadik ezek nélküliben, teljesen pásztornak öltözve, botokkal kezeikben. Érdekesnek tartanám az egész játék rhythmusos szövegét leírni, de az igen hosszas lévén, hely szűke miatt csak a cselekmény jelentékenyebb mozzanatát érintem.

Miután a „szállás kérő“ hírül hozta, hogy e vagy ama gazda szívesen látja, Herodes — a többi kívül hagyva — szolgájával bemegy a házba, s ott egymással beszélgetnek, mialatt a kinmaradtak zörgetnek az ajtón és bebozsátást nyerve, bemennek ők is, s a király előtt szállásért esedeznek egy éjszakára. De a király szíve kemény, s csak sok rimázkodás és panaszra enged. Ekkor egy kis épületalaku deszkaalkotmányt tesznek az asztalra, mely az istálót ábrázolja, és a pásztorok a góc köré vonulnak. Mária párbeszédet kezd Józseffel, melynek tárgya a mostoha körülmények fölötti gyöngéd panasz és egymás vigasztalása. Ez alatt megjelenik az angyal az alvó pásztoroknál s nekik Jézus születését jelenti, kik ezen egyelőre kétkednek, de miután álmaikat és egyéb jelenséget mind erre értelmeznék, egymást biztatva fölkészülnek és megjelennek Mária előtt, ki alvó kisedét nyájas szavakkal ébreszti s a pásztorok térdborulva énekelnek és üdvözlésekkel dicsőítik. Végre ajándékaikat benyújtva, félrebb vonulva, örömeikben táncolnak s a gazdától utavalót kérve elindulnak. Most a királyi apród megköszöni a szállást s mindnyájan eltávoznak, más helyeken is játszani. A játék folyamata alatt az ünnepélyes csendet csak a szereplők beszéde szakítja meg, mindnyájan oly csenddel nézik és hallgatják azt, pedig a falu mindkétnemű ifjuságából feles szám gyűl össze, a házról házra járó játékosokat kísérve.

Igy mulat a székely nép ezen ünnepeken, de főszerepet az ifjuság viszen, mely öröme ne továbbját csak az est megjöttével éri el, midőn fentebb érintett terveiket sietnek végrohajtani. Csend és illedelem közt mennek egyszerre csak

4-en, 5-en, — mert többnek illetlennek tartják — az ismerősb ajtókra és ott karácsoni énekeket zengve, több alkalmi verset mondanak. Végül a szállástkérő versek jönnek, melyek egyike következően hangzik :

Egészséggel gazda, nyisd meg az ajtót,
Ereszd bé megszükkült sok jó akaródat ;
Mert az utazásban úgy elállt — s fáradott,
Hogy ott kün az utcán többet nem allhatott.
Nazaretből jöttünk a beiratásra.
Augustus császárnak parancsolatjára,
Hogy ha szállást adnál ez egy éjszakára,
Bizony megfizetné az egeknek ura.

— Most egy másik feleli :

Abból bizony nem kapsz, hogy én szállást adjak.
Betlehemem kívül vagyon egy istálló,
Oda szokott szállni az idegen szálló.

— Mire az első verselő :

Kemény kösziklához hasonló nemzetség,
Még a pogánynál is van engedelmisség :
Hát tenálad uram, miért nincs kegyesség ?

— Ekkor megnyitják az ajtót, s „jer be barátom“ szavakkal behívják az ott levőket, s bent egyik így kezdi : —

Dicsértessék Jézus, ki mostan született,
Ki a profétáktól rég jövendöltetett,
S négy ezrek telve földre leküldetett,
A sátán ereje tőle megtörtetett.
És mivel Ádamban mimyájan vétkeztünk :
Minden keresztények vígan örvendezzünk,
Hogy az Isten fia, gyarló embertestben
Megjelenik köztünk, áldjuk nagy örömben.
Az uraknak ura szolgálai formába
Oltözött érettünk aláztatosságba,
Hogy szegény lelkünket az ördög kezéből
Megszabadíthassa keserű inségből.
Azért legyen néki dicsőség a menyben,
Mert nem hagyta minket ily veszedelemben,
Sok karácson napját örömben érheszünk,
Végre egykor nála a menyben lehessünk,
Az új esztendőben újjá születessünk
S a kised Jézussal nagy soká élheszünk.

Most a gazda leülteti, s velök szívélyesen beszélget, mialatt a jó házi asszony vagy a leány felterit s elé teszi az ekkorra süttött „nagy font kalácsot,“ s még egyebet is — a mint szokták mondani (ilyenkor) a mit az Isten adott, — szépen az asztalhoz hívják, s amugy székelly módra megvendégelik kedves vendégeiket, kik minden

pohár ürítésekor egy-egy versecskét mondanak. Végül megköszönik szépen a háziak szívesességét s elbucusznak, mi körülbelől ilyforma verselés között történik :

Nemes házigazda, maradj békességben,
Megbocsáss, ha véténk esekély verseinkben.
Lakozzál egykoron a fényes egekben
A kised Jézussal végtelen örömben.

Ez így megy végbe szent István és szent János napján is, amyi különbséggel, hogy akkor kizárólagosan István és János köszöntésére mennek, még a korosabbak is. De eljön az apró-szentek napja is, aztán aprószentekezni mennek. Már korán reggel megkezdődik ez s tart délig az ifjak részéről, azonban az öregebbek ezután mennek leginkább ; s tulajdonképen nem is e végett, hanem csak ezen cím alatt, hogy barátaikat, rokonaikat és szomszédaikat meglátogassák, s együtt e szent napon néhány élvezetes órát töltsenek. A köszöntés, melyet ez alkalommal használnak, ilyforma :

Örvendetes nagy nap Krisztus születése,
Mikor Szt. István is életét végezte,
Szt. János pediglen példáját követte,
Kegyetlen Heródes sok szentet ölete.
Mi is elindulánk
Herodes nyomdokán,
De nem gyengerekkel,
Csak gyenge vesszőkkel.
Tisztelettel kérjük
Megadatni nekünk,
Hogy mindenkit gyengén
Ezekkel megvervén
Az új évben frissek
S boldogok legyenek.

Meg is adatik az engedély, s rendre, — előbb a házi gazdát azután a házi asszonyt — és a család minden tagját vesszőikkel gyengéden megverik, ily szavakat mondva : „Aprószentek, Dávid Dávid, hárfás Dávid“ — s itt minden Dávidot és Margitot előhordva — „jó egészségükre kívánjuk,“ minnek következtése után szíves megvendégelés lesz. S ezzel bevégezik karácsoni ünneplésüket, s vidáman látnak az ünnepek előtt félbe hagyott munkájokhoz, a vig karácsoni ünnepeket többször és igen örömet emlegetve.

Bartha Ignác.

A dohány és a pipa, Adriától Khináig.

(Vége.)

Mint hogy a középázsiai a pipában nem annyira élvezetet mint bódító kábyszert keres, azért a pipások, kik a dohány maró működését megszokták, föltaláltak egy pótszert, és pedig (az opiumban) a

mákonnyban, mely, tapasztalásom szerint, a tatárok közt örvend a legnagyobb keletnek. Mesteri és kezelői ezen mákonnyal fűszerezett pipának legnagyobb részt a dervisek, ezen álnok gazok és ra-

vasz szemfény vesztők, kik az álszenteskedés álcája alatt a világi zajból khanká-ikba — zárda — vonulnak vissza, s itt nemcsak maguk dözsolnek ezen állati élvezetben, hanem másoknak is utat nyitnak. A khanka Középzásziában az, mi Törökországban a kávé- és Perzsiában a tea-bódé. Némely helyek mákonyméregről híresek, s csak úgy homzsegnak vásár- és ünnepnapokon a dözsoló tömegtől. Ezen alacsony élvezet mintegy jele a magasabb műveltségnek; és *Khivában* tartózkodásom alatt tapasztaltam, hogy sem a khan, sem miniszterei, sem a hivatalnokok nem tartózkodók ettől. Legfelölőbb az, hogy ezen csontvázzá soványult dohányosok rendesen hosszúéletűek, mi, tekintve ezen méreg borzasztó működését, megfoghatatlan. A kik a gyakorlatban már többre vitték, azok erős adaggal töltik meg pipájokat; soha sem feledem el azon percek, melyeket az ily rángatózó alvók-mellett töltöttem. Némelyek arra annyira eltorzul, hogy rém-kisértehez hasonlók, hideg és halvány ajkaikon az öldöklő angyal dühét vélnéd, mások pedig kezeik és lábaikkal rugdalóznak — míg végre a heves harc után oly mély álomba merülnek, mintha meghaltak volna.

Bokhara városában és khánságában a túlbuzgó mollák a dohányt a részegítő italokhoz sorolják, s minthogy ezek a Koran által tiltvák, a nyilvános dohányzást sem a kormány, sem a papság nem türi.

Ekképen a pipázás tilos; azonban mindennek dacára is találkoznak számtalan dohánytőzsökkal Bokhara bazarjaiban. A kereskedés tehát megtűretik, és ha a fogyasztók saját házaikban vagy titokban a kábító élvezetnek hódolnak, azzal senki sem törődik, mert a titokban elkövetett vétek nem tekintetik bűnnek. A nomadoknál közmondások és más erkölcsi szabályok vannak a dohány élvezete ellen: pl. Az utas, ha dohányzik, a négy nap utat hat alatt teszi meg. A vitéz, ha pipázik, lovától és nejétől megvonja a szeretetet, és sok más egyebet. Azonban ez kevésbé akadály arra, hogy a dohány mindig tovább-tovább terjedjen, s midőn a megérkező karavánokat a nomádok körül fogják, a férfiak ép oly kíváncsiak a pipa és dohány után, mint az asszonyok az ócska fényes karton darabok, vagy a ragyogó kláris után.

A turkomannok rabló kalandjaikon az abrakos zsák egyik részében a kevés készletet lovuk számára, a másikban pedig a nélkülözhetetlen moeskos pipaszert hordják.

Az igen sovány ételről is lemondanak, csak hogy a vadkábitó pipát élvezhessék. Hogy Középzásziában ezen drága terménnyel pazarul nem

bánnak, könnyen elgondolható. Egy pipa gyakran egész társaságnak elégséges; az akszakállók vagy előkelők az első füst, a középrendü férfiaké a második, míg az ifjak és szolgák a fekete por-maradékból alig tudnak egy gyenge füstöt kivesalni.

A kiürített pipa jobbára csupa szemet tartalmaz.

Az ulemák vagyis a tudósok, kikhez kivált Bokharában a *hante volée* is számittatik, a pipát tisztátalannak tartják. Itt a dohányozás helyett burnótoznak, még pedig oly undorító módon, hogy azt Európában nem is képzelhetni. Csaknem minden mélytudományu, és sokan a polgárok közül is, övükben elrejtve hordanak egy kis tököt burnótszelence gyanánt. Minden tíz percben elhuzza a tobáktartót s a meglehetősen iztelen sötét-sárga port tenyerébe öntvén, óriási orrlyukaihoz viszi, és egy hatalmas szippantással rendeltetése helyére juttatja. Ezen burnótolást megbocsáthatónak találok, mert máshol sem ritkaság.

De mennyire undorító azok szokása, kik a helyett, hogy rendesen orrukba szinák, szájukba és pedig a nyelv és iny közé veszik; ezenkívül igen nagy mértékben használják, mert sok négy *ujjal* vesz egyszerre. A bevételnél a nyelv fölemelése által különös torzképet csinálnak; de még undorítóbb látni, midőn az adagokat több pillanatnyi idő után kiköpik. Nyelv, iny és ajk mind tele, s jaj annak, a kivel az ilyen beszélget, mert a dohányt a szeme közé prüszköli.

A burnótot megenni, a helyett hogy felszinák, Bokhara, Afghanistan és Éjszak-Indiában általános divat. Állítják, hogy ezen undorító élvezet biztos szer a fogfájás ellen. Ezen állítás igaz voltát nem bizonyíthatom; hogy a fogakat irtóztatóan elesufítja, könnyen megfogható. De látnád, miként hódolnak a nők, a dohányzástól, mint vétektől irtózva — ez utálatos szokásnak. A férfiaknál a szakál némileg eltakarja a lehulló port, míg a nőknél a sima állon a legkirívóbban mutatkoznak ezen élvezet moeskos nyomai. Ezért egész természetesen találok, ha az így elrutított nő férje előtt kevés ingerrel bir. A pipa mellett pótszerűleg áll Közép-Ázsiában a thea, még pedig a fekete téglathea. Ezen zsír és sóval fűszerezett ital teljesen egyezik az előbb említett durva élvezettel, és több órai pusztai utazás után az elfáradt társaknak valóban csodahatásu fölfrísítő szer. A theának forró melegnek kell lennie, és minden kortyot egy pipa füst kísér; mert a tatár úgy vélekedik, hogy, miként a thea az ereket megtágítja, és a vért folyóbbá teszi: épen úgy a füst a fejet és agyat megvilágosítja, s erősen meg van győződve arról, hogy egy jó pipa

dohány a szemnek kétszeres erőt kölcsönöz. Végre még csak rövid vázlatát kívánom veled közölni a kirgiz rögtönzött pipájának. Ezen nomád a pusztán, ha csak vizet talál, a pipázást el nem mulasztja.

Többször hallottam erről beszélni, miről megakarván győződni, egy alkalommal remekeltettem is magam előtt. A kirgiz sokáig keresgélte a mezőn, míg végre agyagos talajra bukkant. — Előbb egy-két ökölnyi mély üreget vájt a földbe, melynek nyílása sokkal szűkebb volt, mint belső része. Ezt vízzel tölté meg, s erre egy rögtönzött nyirkos agyagpipát helyezett. A nyílás mellett egy szárt rézsut hozott összekötetésbe a vízzel, a szár vége a földből körülbelül két ujjnyira nyult ki.

Ezen mozdíthatlan szer előtt hosszasan nyult el a kirgiz a földön és oly izletesen szívta pipáját, mintha az egy török vagy perzsa nagy házából került volna ki. Tisztaságról itt természetesen szó sem lehet, hanem amnyira szenvedélyes pipások a nomádok, hogy dohány hiányában a legerősebb

pusztai növényt is megsziják. Ezen pótszer egy alacsony cserje, hosszukás alakkal és oly erős, hogy egyetlen füstje az idegennek órákig tartó főfájást okozna. Ez utóbbi élvezetben, mint látod, mi irigyendő sines. A pipa legfinomabb állapotban úgy, mint a legdurvább használatban mindenütt egyaránt kedvelt, egyaránt szeretett.

A mohamedán népek, elkezdve Törökországtól egész a távol mennyei birodalom határáig, a pipát kenyér és víz után a legkevesbbé nélkülözhető tápszernek tekintik; ezenkívül az édes semmittevéshez szokott keletiekre nézve, kik oly örömet látnak a főlzálló füsttel eltünni az óra lassu perceit, unaloműző szer; sőt, ha a nyugatiak a dohányról lemondának, ők ehhez még is hűtlenségnek nem lennének, minthogy életmódjukkal és jellemükkel már annyira összenőtt ezen élvezet, hogy dohány és pipa nélkül keleti népről szólni pusztá képtelenség volna.

Vámbéry Armin.

Európai rabszolganők helyzete Egyiptomban.

Még jelen századunkban is — bár nem oly nagy mérvben, mint ezelőtt csak 50 évvel is — dívik és egyik kereskedelmi cikk a nők eladása s vevése Cirkassiában, Georgiában és más helyeken.

Elszakadnak a még fiatal lányok 14 évesektől kezdve — szüleik kebléről, s idegen — általuk sohasem ismert országokba, háremekbe vitetnek. Bár szigorú rendszabályok alá vetette az orosz cár az eladókat, az még sem használ, s nemcsak az atyák, de a szépségökben bizó leányok is a rabszolgaságot úgy nézik, mint jövő boldogságuknak s szerencséjüknek egyik talpkövét, s örömmel mennek a vásárra, hogy a háremtulajdonosok megvegyék. Szolgaságukat ott könnyen megszokják, mert szeliden s kimélylyel bánnak velük urnők, kik mellé mint társalgók rendeltetnek, s pipereasztalaiknál azok öltözködésekor szolgálnak, egyes apró teendőket végeznek. Így mindennel elhalmozva nem érzik szolgaságukat. Urnők pedig a részükreli gondoskodást, szellemi és anyagi tekintetben el nem hanyagolják, zenére és táncra is tanítják. De jaj azon rabszolganőnek, a ki szépségét arra használja fel, hogy avval a háremtulajdonost lebilincselvén, urnőjét így háttérbe szorítsa, mert az féltékenységet táplálván vetélytársa iránt, megteszi, hogy az ily kegyencet megmérgezi.

A rabszolganők drága ékszereket kapnak s urok mindennel elhalmozza; születendő gyermekeik pedig szabadokká s törvényesekké lesznek.

Ha gyermektelenek, úgy nőül őket a hárem birtokosa valamely kedvelt alattvalójának adja, ki — bár néha színleg — hálálkodik érte, s nagy megtiszteltetésnek tartja, mert el nem fogadás esetében kegyéből kiesik.

A háremfőnöknek — vagy is férjnek — vannak törvényes női, ezek után következnek a rabszolganők, kik gyermekeket szülvén, szabadokká lesznek, majd az egyszerű rabnők, kik fejenkint uroktól egy zsebkendővel — különös kegy jele — tiszteltetnek meg, s végre a házhoz tartozó rabszolgálók, kik a ház körül és benn minden dolgot végeznek; ezek részint ind nők, vagy szercesenek.

Azonban vannak háremek kisebbszerűek is, a tulajdonos vagyonához mérten, melyek 7—8, sőt 4—5 személyből állanak. Ezek a ház valamely távolabb eső részében vannak; a ki felvigyáz és őrökdi felettök, az itt maga a férj. Az ily háremnők szoktak aztán szerelmi „légyott“-ot adni, az illető férj esztét és tervét kijátszván. Sőt saját szobájukban is elfogadják a titokban imádottat. Ilyen nő — mintha nála idegen nő mulatna — küszöb elé teszi papucsát, jele hogy nem szabad a háremtulajdonosnak sem akkor oda belépni, de megtörtént, hogy 3—4 napig is ott tartózkodott a rejtett szerelmes, s a férj gyanussá levén, a szobába beront, s dühétől csak a gyors menekülés szabadítja meg, mint ezt James Grei, egy kalandor beszéle:

„Szeretekalandozván a széles világban, a többek közt Egyiptomba is vetődtem. Midőn egy hárem ablaka előtt mentem el, onnan a függöny közül egy gyönyörű arcot pillanték meg, ki engem szintén észrehevén, kék szemeit örömmel nyugtatárajtam; vagy 5 napig tartott e néma játék, a midőn kezeimmel szerelmes esókot hánytam az ablak felé, s örömmre egy összegyűrt papirost hajított le, s aztán ellebbent az ablak redőnyeik közül. A papírka tartalma rövid volt:

„Szeretek! a kapusnak mutassad e jegyet, s bebocsát, én pedig várlak a folyosón.

Klotild.“

A levelkében egy aranykeresztcseske volt.

Komolyan elhatározám, hogy megjelenek.

Merész gondolat volt ez, s kivihetlennek látszott előttem, mert tudtam, hogy ha ügyes nem lennék, fejemet bizonyosan ott hagyom.

Másnap este női ruhába öltözötten a kapunál voltam; szívem egy kissé hangosabban dobogott mint egyébkor. A kapu ajtaját nesztelenül nyitván ki, előttem a falhoz támaszkodva egy embert láttam; övében, a mint észre vetém, egy handszár s egy gyilok volt. Meglátva, elém jött, én egy aranyat nyomtam markába, s ő szájára tette egész öklét, jeleül annak, hogy hallgatand, s egyszersmind a kis keresztet is megmutatám. Egy ajtót nyitott meg, s én egy kis folyosón találtam magamat, ott várakoztam tehát különféle gondolatok között, mignem találkozhattam a bájos görög leánynyal. Bementünk a szobába s egy kerevetre ültetett le. Alig érkeztem neki érzelmemet elmondani, midőn durva léptek hangzottak az ajtó előtt, s alig volt időm a nőruhát levetni magamról, mikor az ajtó egy durva lökés által a folyosóra zuhant...

A hárem tulajdonosa állott előttem vérben forogó szemekkel, törét felém hajítva, mit egy ugrás által kikerültem, s azt felkapva, revolveremet reá szegezém, a mi úgy látszott, zavarba hozta, s arca halálsápadt lett; én használva ez alkalmat, elilantam. A tört megtartám mai napig — mond James — emléküel ez esti kalandnak.“

De visszatérek oda, a hol elhagyám.

Az egyiptomi törökök a törvénytelen soknejséget főlebb becsülik az egyes házasságnál. Hogy

azonban az európai s ázsiai rabszolganőkkel kötött házasság jótékony hatással van a török nép erkölcsi érzületére, az tagadhatlan, mivel a durva bánásmódot — melylyel nejeik iránt eddig viseltettek, habár nem általánosan is — lassankint levetkezik, s a hazájuk- s vallásukról még egészen el nem feledkező nők a szabadság és erkölcsiség magvait igyekeznek elhinteni, melyre a siker ritkán marad el.

Az egyiptomi háremek nőit két nagy osztályba lehet sorozni s ezek a belföldiek vagy benszülöttek, és idegenek, a világrész bármelyik tájáról.

Az idegen rabnők Cirkassiából, Georgiából, Abissyniából valók. A belföldiek szabadok, milyenek a koptok, arab nők, örmény-, török- és görög nők. Találni még néhány görög nőt a háremekben, kik Moreából mint hadi foglyok hozattak el. Ezek közül a rabnők oly olesó áron adattak el, hogy szép nőt lehetett venni egy pár fürt *veres hagymáért*. A fehér rabszolganők jelenleg is 6 ezer fra becsülvék. A nők kevés száma miatt mindinkább történnek nősülések keresztény nőkkel, bizonyos feltételek alatt, s ilyen eset 1835-ben több fordult elő.

Hátra van még, hogy a nőkről is mondjak valamit.

A hárem hölgyei előzékenyek, szivélyesek, s ha valami európai nő látogatja meg őket, azt megkülönböztetett tisztelettel fogadják, s összeseregelve körötte, kíváncsian szemlélik öltözkédét, ékszereit, s a divatról örömet csevegnek vele.

Kérdéseket intéznek, hogy hát ő miféle kötelmekkel tartozik férjének, s gyermekét hogyan neveli stb.; — mert dicséretökre legyen mondva, — az anyaságot nem a pusztá cimbe helyezik, hanem igyekeznek annak valóban megfelelni.

Azonban a korszellem — mely már is magasabban lobogtatja a tökélesbülés és haladás zászlóját, — elébb-utóbb meghozza azt, hogy a háremek meg fognak szünni, s csak emlékei maradnak föl. Hanem erre tizedek, sőt századok kellenek, s csakis a keresztény vallás elterjedése által — mely tiltja a soknejséget — foghat az véglegesen elenyészni.

Kiss Endre.

Egy hét története.

(Utósó ez évben.)

(VK.) Az időnek ismét egy mértföld-mutató pontjához jutánk, melylyel a véges ember méri a végtelent, hol megzendül a régi dal: elégia a múltó évnek, s üdvözlő hymusz az újnak.

Gyujtsuk föl tehát a Sylvester-est fogyó olajú mécsét, melynek sápadt lángját árnyak lebegik körül — ránk nézve szomorú, kietlen árnyak, emlékeztetve oly évre, mely sokat ígért és sem-

mit sem teljesített. Sőt rosszabb volt, mert kilátásokkal kecségtetett, és aztán — csapásokat adott csupán.

Tavasza fagygyal járt, s elhervasztá az emberek reményét; nyara a háború dulásaival tizedel meg a magyar harcosokat, növelé az özvegyek és árvák gyászoló csoportját, s ezer meg ezer könyvet okozott csöndes faluk viskóiban; őszén a pusztító járvány öldökölt országszerte; s tele az inség és nyomor súlyával nehezült faluk és városok szegény lakóira.

Neki esett a jók javának is, s az akadémiát megfosztá Czuczortól, a képviselőházat Klauzál-tól, a szinpadot Egressy Gábertól.

Ily rideg élettörténete van, s midőn sírja szélén áll, ki mondhatná, hogy áldott vala?

De csak hozzánk volt ily mostoha. Vannak nagy népek, melyek századok óta szenvedtek és küzdöttek, s épen ez évben érték el legmagasb eszméik diadalát. Rájok nézve 1866 a világtörténet legdicsebb esztendeje.

Jön-e, melytől mi is ily lelkesedve fogunk búcsúztatni? És ha jó, az lesz-e az, melynek küszöbe már néhány óra múlva fel fog tárulni?

Nincs sok okunk, hogy e küszöbre csillogó fellegvárakat építsünk, s eszünkbe jut az angol böles, ki nem szeretett remélni, hogy ne csalódhasson. De hozzon bár méhében az idő ez új szülötte áldást vagy ismét csapásokat: van egy, mit ép oly kevéssé törhet meg, mint elődje nem tudott — a hűséget, melylyel a hazának tartozunk, s a kötelességek érzetét, mely erőssé és kitartóvá tesz a legnehezebb küzdelmek között is.

Ez rövid búcsúnk az ó évtől, s üdvözetünk az újnak. Amaz nem érdemel tőlünk többet, mert nem lett belőle „predikációs halott“, ez nem melegebb köszöntést, mert ma még nem egyéb beiratlan papirnál, melyre a sors keze ép úgy vonhat gyászkeresztet, mint rózsaszin betűket.

Mióta b. Beust — a külügyminiszter — fővárosunkban járt, s Deák Ferencet is meglátogató, a politikai hévmérő higánya (a változékony remény) valamivel főlebb emelkedett. Azt tartják: akár megállapodtak valamiben, akár belátták a különbségek áthidalhatlanságát, az az egy bizonyos, hogy e gyors leutazás arra mutat, mikép oda fenn jobban érzik a kiegyezés szükségét, mint valaha.

De a helyett, hogy átengednők magunkat a mindig édesen mosolygó remény játéknak, jobb, ha Szentkirályi Mórral tartunk: „várjunk, mi lesz belőle!“

Addig pedig egyszerű krónista létünkre ne ki-

vánjunk a politikai csillagjósok meddő munkájába vágni, s nézzük azt, a mi e rovatban ránk tartozik: mi történik a társaséletben, irodalom és művészetben.

Mindenek előtt azon társulást akarjuk megemlíteni, mely néhány hó előtt a „kereskedő ifjak egyletét“ szülte. Ha csak teke- és játékasztalok állnának az ő termeikben, ha ez egylet is csak olyan lenne, mint Budapest többi kaszinója: akkor röviden végezhetnénk vele. De e fiatalok társasága valami egyébre is törekszik, minthogy en compagnie füstöljön, játékasztalokhoz települjön, kieserélje a politika és fővárosi élet friss mende-mondáit, vagy — a mi még legfőbbet ér, — egy esomó hírlapon meg-megfuttassa szemeit. Ez felolvasásokat és estélyeket is rendez, s a kereskedelmi ismeretek terjesztőit örömet üdvözli értekező padján. Olvastak már ott Weninger tanár a bankokról, Keleti Károly a cheksekről, s olvasni fog közelébb Szathmáry Károly a vasutakról.

Mult szombati estélyük vidámabb színezetű volt, s a cimbalomszó, tréfás szavalat és nemzeti dalkör énekei közt örömet üdvözlék *Vas Gerebent*, — ez ötlet és adomádus elbeszélőt, — ki midőn a kereskedelem fontosságáról értekezett is, a legkomolyabb igazságokat eleven gondolatok egész füzérével fonta körül.

A kereskedelmi ifjak egylete a muló év egyik legörvendetesebb vívmánya, mert azt mutatja, hogy a mire oly nagy szükségünk lett volna régóta — lesz magyar kereskedelem!

Ha régi öreg urak hébe-hóba bevetődnek fővárosunkba, rendszeren sugárzó arccal mondogatják: hogy „még is csak haladunk! ezelőtt 25 évvel az egész Pesten semmit sem lehetett venni magyarul, most minden boltban van elég magyar fölirat és magyar szó.“

Nagyon nehéz időknél kellett jönni, hogy belásuk, mennyire fontos tényező egy nemzet életében az a sokáig „lenézett“ pálya, mely az elme anyyi ismeretét veszi igénybe, s anyyi ügyességet és életrealitást kíván, s melyet mi csodálatos kicsinyléssel engedünk át a bevándorlott „görögöknek“, aztán az izraelitáknak és németeknek. S mi lett belőle? Azok meggazdagodtak, mi meg szegényedünk.

De a ki megfordul a kereskedelmi ifjak egyletében, s átnézi az e szakban képző iskolák növekedéseinek névsorát: megleli a vigasztalást, hogy végre mégis csak pótolni törekszünk, (legalább kezdegetjük) azt, mit eddig elmulasztánk.

Vékonyréti urunkbátyánk is kezdi lassanként

belátni, hogy ha az angol lordok fiai nem röstelnek neki látni „holmi“ üzletnek: akkor tán az ő ősi cimeréről sem török le az öt gomb, midőn fiát valamelyik kereskedelmi iskolába küldi.

Igy tűnik lassanként a balítélet, s hála istennek ma már a festész se „domine mázoló“ többé; ső nemzeti büszkeségünk egy kissé meg is ütődik azon a kedvezőtlen körülményen, hogy a magyar festészet a jövő párisi világtárlaton nem lesz oly kitünően képviselve, mint volt négy év előtt a londonin. Hja, az idő most szűk volt, s a körülmények hálátlanok! Mindamellett, a ki meglátogatja a képző művészeti társulat csarnokát — hol jelenleg a kiállításra szánt művek egy része látható — fog néhány oly képpel találkozni, melyben öröme telhetik. A történeti festvények közül *Székelly Bertalan* „Mohácsi vése“, s egy új, de jövőt ígérő tehetség: *Benczur Gyula* „Hunyadi László búcsúja barátaitól“ föl fognak tűnni. Talán jobban, mint nálunk, hol némely irodalmi művek is csak ritkán részesülnek kellő figyelemben — még a sajtó részéről is.

Mondunk egy kis példát.

A lapok közelebb sorba ajánlák a gyermekvilág számára készült csinos képes könyveket, de elfeledték ép azt, mely nagyon kitűnik eredetisége és irodalmi értéke által.

Ez „*A jó gyermekek könyve*“ *Flórától*. Har-

minchat költemény ez, két kis füzetben,*) ellátva apró metszetekkel, melyek nincsenek ugyan tarkán kiszinezve, de annál több a megkapó szinvegyület magukban e versekben, melyek a költői leleményesség és anyai gyöngédség munkái. Valami kellemes frissesség ömlik el e lapokon, naiv ötletek, életképi elevenség, a kedély természetes játéka, s ha a költőnő valamivel több gondot fordít a külső formákra, rimekre stb.: akkor e két füzetben a nagy szemöldű kritika is alig találta kifogást. Az állatvilág igen kedves képei ezek nagyobbára, s az unatkozó macska monológja, az udvaron sántikáló öreg varjú, a pillike, fénybogárka, a „csak úgy élő“ pulyka-család stb. nemcsak a gyermekeket fogják érdekelni. Az „Üdvözlégy“ valóban költői ima, s az éjjel vasárnapra öltözködő virágok rajza a képzelemnek kellemesen ható játéka.

És e költeményeket, melyek a maguk nemében anyira sikerültek, alig vette észre valaki. Hanem mi legalább pótolni akarjuk e mulasztást, s ajánljuk a gyöngéd anyáknak, kik midőn e költeményeket fel fogják olvasni, nemesak kicsinyeknek okoznak velök tiszta örömet, hanem önmaguknak is. Legalább mi, midőn e füzetkéket átlapoztuk, a rég elmúlt gyermekkor édes ártatlan illatát éreztük, s irigyeltük amaz apró sereget, melyről a mester mondá: hogy e földön „egyedül övék a menyeknek országa.“

V e g y e s k ö z l e m é n y e k .

—v— (*Dunai képek*.) Lapunk már címénél fogva is igyekszik a nagy világon kívül különösen hazánkat ismertetni, mind leírások-, mind képekben. Dunai vidékünkre vonatkozólag már két hosszabb közleményt hoztunk rajzok kíséretében, ez úttal pedig néhány életképet nyújtunk, melyekhez bővebb magyarázatot adnunk — magyar közönség számára — nem szükséges. Oly életképek ezek, a melyek csak hazánk sajátosságai s melyeket külföldi utazók mindig megcsodálnak. Idegen nyugati nemzetek vizein hemzseghetnek a mindenféle alkatu hajók, de ily megrakott dereglyéket, melyek a dunai szigetek illatos szénáját szállítják, másutt nem igen láthatni; tovább a posványos partokon bivaly csordával, az éjszakibb vidékeken nem igen ösmert állatokkal találkozunk, melyek bozontos alakja az utast Nyugat-India prérijeire s bölényeire emlékezteti. Alább feje-

delmi folyónk ellapul s számtalan ágra szakadva zátonyokat képez, melyeken s melyek közt dunai halászok ütésk föl nádkunyhóikat s szednek harmincadot kivetett hálóiikkal a más országokban nagy ritkaságokként emlegetett vizák s óriási harcásból, melyek némelyike egy szekérnyi terhet képez, míg távolabb új meglepő látvány tárul elénk, azon vég nélküli sertés-legióban, melyet szerb hajcsárok terelnek fölfelé, honnan aztán hajókon vagy vasuton egészen Münchenig, Hamburgig, Párisig szállítanak.

—v— (*Kossúth mint szónok*.) Mészáros Lázár, a ki önmaga iránt ép úgy szigorú bíró, mint mások iránt, „Emlékirataiban“ nem egy helyen itél keményen Kossúthról, a hol azt hiszi, hogy a história ezen nevezetes emberét lelkiösmérete szerint hibáztathatja. Annál érdekesebb lehet tehát olvasóinkra nézve tudni, hogyan itél e szenvedélytelen államférfink róla, mint szónokról. „Kossúthot látni kelle, — mondja Mészáros, — mikor valamely fontos tárgy került vitatás alá: mily szíveme-

*) Megjelent Emich kiadásában, s egy-egy csinos kis füzet ára — negyven krajcár.

lőleg és megrázólag hatott hallgatóságára, úgy hogy még az ellenző észet is magával és magához ragadta; a hívőket bibliai formuláival s a sokféle, felsőbb s alsóbbangu érzelmeket mintegy megigézve tudta meghódítani. Látni kellett, hogy zöld s mitsem jelentő szemével — melyek szónoklata hevében lángoltak — mikép lövöldözé a szikrát, midőn egész ábrázata fénylő sugarakkal látszott elárasztva lenni. Róla is el lehetett ekkor mondani, mit Lamartine Verginaud-ról mondott: „Ő nem volt minden órának embere, hanem csak a nagy óráké; s azért a mint a szószékről lelépett, felségének vége szakadt, s csak emberré lőv.” — „Kossúthnak e lapok írója, — mondja tovább Mézáros, — soha sem volt, de nem is lehetett volna barátja; de azért, bár gyakran kellett vele vitázni, őt nem gyűlölte és nem is gyűlöli. — Igaz a mi igaz, s azért meg kell vallani, hogy széles e világon nem lehetett, nem lehet, s talán sok ideig nem is lehetend találni egyéniséget, ki a magyar szívhez, érzelemhez úgy tudjon beszélni; ki magát azzal úgy tudja azonosítani; ki a sokaság gondolatát minden tárgynál úgy ki tudja fejezni; ki a nemzet erejét és gyengéit úgy ismerje; a ki szónoklata hatalmával a hallgatóságot anynyira meghódítsa, a nélkül, hogy leszálljon és póriás szavakat használjon, (a hébe-korban használt eszköz kivéve, mit a rómaiak a szónoklat hatása kedvéért ugyis nemcsak megengedtek, sőt ajánlottak is;) szóval, a ki tetőtől talpig olyan magyar szónok legyen. Voltak ugyan logikusabbak, mint Deák Ferenc, virágosak és költőibbek, mint Kazinczy Gábor, bölcselkedőbbek, mint Szemere Bertalan, financiálisabbak, mint Ghicy Kálmán, administrativusabbak, mint Kovács Lajos és mások, — hanem egészben véve Kossuth mindannyi fölött állott.“

(M. A.) (A közönséges méh földrajzi elterjedése. A természetvizsgálók eddig általánosan azt hitték, hogy a közönséges méh (*Apis mellifica*) kizárólag Európában honos, s hogy p. Afrikában más fajok által helyettesítettik. *Gerstäcker* azonban, összehasonlítván számos példányt az ó-világ legkülönbözőbb részeiből, kimutató, hogy valamenyny Afrikában s Ázsiában a Himalajától éjszakra előjövő méh csak nagyság és színezet tekintetében különböző válfaját (*varietas*) képezi az európainak. Kísérletek igazolák nézetét. Az 1864 év nyarán szerencsésen meghonosítá Németországban a berlini honosítási egylet e válfajok legfeltűnőbbjét, a kicsinysege, háttestének sárga színe és fehéres szőrmeze által kiváló egyiptusi méhet (*Apis fasciata* Latr.) A következő évben többszö-

rösen megkísérlették egyiptusi anyaméheknek németországi herék általi termékenyítését, s a kísérletek teljesen sikerülvén, a nemzésre képes utódok létrejötte által kétségen kívülé tétetett mindkét alaknak *faj-egysége*.

—v— (*Veszélyes kaland medvével.*) Kenderessy Mihály szolgabíró Erdélyből következő, szerencsés kimeneteli veszélyes kalandról ír: „E napokban, — írja a közlő — Hátszegvidék Nagy-Bár nevű községében Gavril Gyátku nevű falusibirónak értésére esett, hogy a község határán levő erdőségekben a falusiak néhány nap óta több medvét látnak csoportosan kószálni; a bíró maga is vadász ember lévén, néhány puskást és hajtót vett fel s nov. 22-én reggel kiment üldözésére. Ezekkel a hogy az erdőbe ért, és a puskások kijelölt állásai elfoglalására, s a hajtók a hajtás megkezdésére szétoszlottak, a bíró is állására sietvén, az erdőség közt egyszerre tisztás völgyecskekre bukant, a hol alig ötven lépésnyi távolságra négy nagy medvét pillanta meg. Ő erre meghökkenve, a történetesen épen előtte hevert ledölt vastag fa mellé huzódék, és a mellett hosszan elnyulva fegyverét a fán keresztül fekteté és célzó állást vett a medvék felé, gondolva, hogy ha ezek felvagy lefelé indulnak, akkor oldalba vagy hátba lö utánok: azonban számításában nagyon csalódék; mert a medvék hallva a már megindult hajtási zajt, egyenesen azon ledölt fa felé kezdének cammogni, a mely mellett ő fekvék. Ekkor bíró uram nem vevé tréfára a dolgot, hanem felhuzá a sárkányt és löni akart, de gondolá, hogy legkedvezőbb esetben is csak egyet ejthetve el, a más háromnak ő azonnal martalékává esik: e szerint csak tétovázott és addig reménykedék, hogy tán más irányt vesznek a medvék, míg pár perc múlva már a ledölt fa mellett látá őket, melyek közül a legnagyobbik a hogy a fához ért, azonnal hatalmas két első lábát a ledült fára csapá, és mellét a bíró elé tartott fegyvercsöve szájához nyomá. Mire a bíró, már tán féltében is, meghuzá fegyvere ravaszát, de az esütörtököt mondott, a gyutacs csattanására azonban a rémitő nagy medve egyszerre átrohant a ledült fán, s a bírót a hátán, condrája és mellevalójánál fogva felragadta szájába és vinni kezdette a tisztás dombon lefelé. A bíró az első percen kétségbeesetten ordíta egyet segélyért, ... azután elnémula. A többi puskás és hajtó látva e borzasztó jelenetet, löni nem mert, mivel attól tartottak, hogy vagy a bírót érik, vagy ha egy medvét találnak megsebesíteni, a többi a bírót azonnal összetépi: e szerint hát csak heves zajgással kezdék üldözni őket, mire a med-

ve a nyomoru bírót lecsapá a földre, és maga is melléje heverészett. Azonban csak egy percig állapodék meg, s a már nyomában levő puskások és hajtók zajától megrettenve, társaival együtt odább állott. A bíró pedig legkisebb sérülés nélkül, rögtön eszméletét visszanyerve, felugrott és a medvék után sietve társaival, kik épen a legnagyobbakat, a mely ötöt megragadta volt, négy lövéssel elejtették, és azután fejszefok-ütéssel agyonverték. Az elejtett medvéből fél mázsa zsirt vettek ki.

(M.A.) (*Vilány-phosphor-mérgezések ellen.*) Ujabb időkben főleg a közönséges vilány-gyufák könnyü megszerezhetése miatt gyakrabban fordulnak elő phosphormérgezési esetek. Legbiztosabb szer ellenök az u. n. *calcínált magnesia*, mely forró vízben fölrázva, oly melegen, a mint csak lehet, nagy adagokban adatik be a megmérgezettnek. Minden beadás alkalmával erősen föl kell rázni a folyadékot. Ezen eszköz nemcsak ellenszere a phosphornak, hanem el is távolítja azt a testből. Kővér anyagoktól, tehát a tejtől is, tartózkodni kell, mert ezek még növelik a phosphor hatását. Célszerű italként ajánlható mindjárt kezdetben az erős fekete kávé. Égő phosphor által okozott s nem ritkán veszélyessé váló sebeket, mihelyt lehetséges, többszörösen ki kell mosni *kámfor-szeszszel*, s ugyanazon folyadékból belsőleg is, minden tiz pereben 5—6 cseppet kell adni.

—K. L.— (*Óriások.*) Általánosan hitték hajdan, hogy az ős-korban élt emberek a későbbiek, de különösen az ujjabkoriak fölött termetük s különösen roppant testalkatuk által kitüntek. Az emberi természettel foglalkozó kutatások azonban kimutaták és megállapíták, hogy a hajdankori emberek semmiben sem különböztek termetükre az ujkoriaktól. Csak kivételesen találtattak néha egyes óriások, kik kortársaikat több fejnyi magassággal meghaladták. Így pl. Goliáth a szentírás szerint 6 rőf és egy tenyérynyi magas volt; Gabarra, Plinius kortársa, ki Klaudius cászár alatt élt, 9 láb és 9 hüvelyknyi vala. A mult század elején Angliában egy emberi csontváz találtatott, mely 9 láb és 4 hüvelyknyi hosszú vala. 1735-ben egy finn születési óriást mutattak Párisban, ki 6 lábat és 8 hüvelyket mért; — I. Vilmos porosz király testőreinek egyike 8 $\frac{1}{2}$ lábnyi, a trienti Gelli 8 láb s 2 hüvelyknyi magas volt. Az egyiptomi katakombákban talált bebalzsamozott csontvázak közp-termetűek valának. — Az ember közönséges magassága nem haladja meg az 5 lábat.

—kr— (*Egy egész néptörzs kipusztulása.*) Az amerikai indiánok létszáma az utóbbi időben meg-

döbentőleg leolvadt. Míg az 1850-ki népszámlálás az Egyesült Államokra még mintegy 400,000 lelket vett fel, az 1860-ki már csak 285,385-ről emlékszik, s azóta e szám legalább 20,000-re! kisebb lett. Harcok, pálinka, himlő, más bünök s betegségek, melyeket a fehérek vittek az indiánok közé, irtózatossá pusztítást visznek véghez e veresbőrű emberek fölött. Ehhez járul még a „polgárosult” emberek barbársága. Az amerikai Gregg Josiah a prériken üzött karaván-kereskedésről szóló könyvében előadja, hogy mily hidegvérűleg gyilkoltatnak le az indiánok, csak azért, mert indiánok; Fröbel J. pedig Amerikáról irt művében említi, hogy tény, miszerint a fehér emberek kísérletet tettek egész indián-törzseket megmérgezni s ő maga is többször hallott értekezést a felett, hogy mint lenne ez legegyszerűbben kivihető. — Ily körülményekre inkább meghajlunk az indiánok vadsága, mint e polgárosult európaiak műveltsége előtt.

—kr— (*Az amerikai városok csudás gyarapodásának példájául*) a „Times” egyik levele Chicagót említi fel a 400 angol mértföldnyi hosszas s valódi belföldi tengernek tekinthető Michigan-tó partján. Még harminc év előtt csak szerény katonai állomás volt egy indián kerületben, csak maroknyi fehér emberrel, a kik bizonytalan prémkereskedést üztek, az 1840-ik évben még csak 4850 lakossal birva, most 200,000 lakossal bíró város s nemsokára az Egyesült Államok legnagyobb és legszebb városa lesz. New-York ugyanis nem versenyezhet vele, fekvésének szépsége és czélszerűségére nézve. Csak a mult év folytán nem kevesebb, mint 8000 új ház épült benne, ezek közt sok palotaszerű, melyekhez hasonlót a londoni Westend is alig mutathat fel. Az ipar és kereskedelem emelkedése mesés s az emberek óriási tervekkel foglalkoznak, a milyen például egy alagút huzása a Mississippiig.

—kr— (*A szultán legfőbb címe*): padishah, a mi annyit jelent, mint fejedelmek atyja vagy királyok királya. További címei: isten helytartója; a próféta utódja; a mozlimék főpapja, vagy a hívők parancsnoka; a világ menedéke; az istenség árnyéka és unkiar, avagy emberölő és vérivó. — E cím a szultánok amaz egykori jogára vonatkozik, mely szerint szabadságukban állott naponkint tizenegy embert minden indoklás és igazságszolgáltatási forma nélkül megöletni. 1839-ik évben a szultán e jogáról is egy hatti-sherif, vagy magasztos leirat által lemondott.

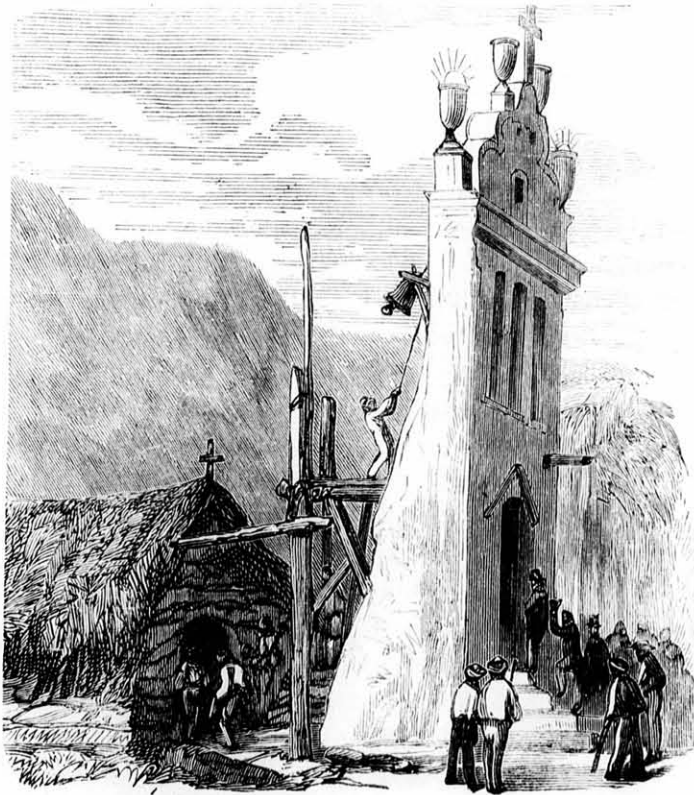
—v— (*A santa-cruzi templom Braziliában.*) Braziliáról, ezen roppant terjedelmű délamerikai

császárságról már megemlékeztünk volt egy ízben lapunkban, midőn ott élt és kitűnt derék hazánkfíának, *Kornisnak* arcképét s életiratát közöltük. Ezuttal Braziliából csak egy különöséget óhajtottunk fölemlíteni. Ez állam keresztény császárság és pedig katholikus hatalom lenne, azonban Amerikának alig vannak már oly ismeretlen részei, mint épen a roppantterjedelmű Braziliának bellebb fekvő részei, hol az indus törzseket teljes ősi valóságukban, pogány szertartásaik s patriarkhális állapotukban találhatni, kik között a keresztény civilizációt benszülött indus és braziliai spanyol hittérítők igyekezzenek terjeszteni. Ezek azonban, hogy az értelmiség nagyon alacsony fokán álló s ősi hagyományaikhoz igen ragaszkodó indusokat minél nagyobb mérvben téríthessék át, kénytelenek a megkeresztelt ujoncnak megengedni, hogy régi pogány szertartásaikból, a mit csak megengedhetni a keresztény vallás lényegének megsértése nélkül, — azontul is megtarthassák. Az újabb időben Marcoy Pál francia utazó ismertette legtűzetesebben Brazília ismeretlenebb részeit és lakóit, s ennek közleményei közt igen érdekes leírásokat és rajzokat találunk.

Igy a többek közt ezen új keresztényekaz üdvözítő képben és szoborban hosszuhaju, rézszínű, rézsutoszemű indusnak ábrázolják, s láttuk egyik feszületüket, melyen Jézus derekára kikeményített szoknyácskát kötött szemérmességük, holott ők maguk azelőtt majdnem egészen meztelenül jártak! Szűz Máriát hasonlóan indusnőnek ábrázolják, azonban — s e képet szintén láttuk, — szent József alakjában már a spanyolok iránt is méltányosak voltak, mert az isten anyja férjének fejére barretet s arcára spanyol kecskeszakálát s fölfelé kunkorított hegyes bajszot illesztettek, kezeibe adván az ács-mesterség jelvényeit: a fűrész és bárdot. Hogy ily kezdetleges műveltség, s ily

anakhronizmusok mellett e jó emberek kereszténysége leginkább külsőségeken alapul, azt könnyen felfoghatjuk, s mutatja ezt itt közölt komikus képünk is, melyet szintén Marcoy Pál kitűnő közleményeiből kölcsönöztünk. A hittérítők t. i. egyik új keresztény telepüket elnevezték Santa-Cruznak (Szentkeresztnek) s a hitközség megalakulása után az új hívőknek első dolguk lőn templomot emelni az Úrnak. Szegénységüktől azonban nem lehetett nagy áldozatokat várni. De már a régi közmondás is azt tartja, hogy szükség vezet találékonyságra, s így történt itt is. Felépítették a templom pompás homlok-falát (többré nem telt a költségből,) s mögé rejtették szegénységüket, a szalmafüdeles nyomorult kis inaházat, melybe mindazáltal a pompás homlokzat lépcsős kapuján át járnak. Mintha csak Schmerlingtől tanultak volna, ki szintén épített efféle kaput február 26-kán, melyen át azonban az abszolutizmus terméibe vezetett a bejárat; pedig nem hiszszük, hogy ezek a jó indusok olvasnák az osztrák lapokat. Denique, a szükség mindenütt egyforma találmányokra vezet.

—kr— (A *nevek statisztikájához.*) Valaki nem sajnálta a furdaltságot Anglia

A santa-cruzi templom Braziliában.

és Skócia népösszeírasi tábláiból következő tényeket összeállítani: Angolországban és a walesi hercegségben nem kevesebb, mint 250,000 ember van, a kit *Smithnek* hívnak; Skóciában szintén 45,000 *Smith* van. Hetvenhárom angol és 68 skót között tehát egynek mindig *Smithnek* kell lennie. E név után Angliában a *Jones*, Skóciában a *Macdonald* fordul elő leggyakrabban. Harmadik sorozatban állanak a nevek közt: *Williams*, *Taylor*, *Dawies* és *Brown*; Skóciában ez utóbb nevezeten kívül *Robertson*, *Stewart*, *Campbell* és *Anderson*. A keresztnevek közt fiuknál *John* és *James*, lányoknál *Margarethe* és *Mary* foglalják el az első helyet.

